

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL KAYNAKLARI OLARAK
EDVÂRLAR

Risâle-i Mûsıkî

Kırşehirli Yusuf bin Nizameddin

Proje Editörleri
Mehmet Kalpaklı Okan Murat Öztürk Cenk Güray

Çevirmen
Ubeydullah SEZİKLİ

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL KAYNAKLARI OLARAK
EDVÂRLAR

Proje Editörleri

Mehmet Kalpaklı Okan Murat Öztürk Cenk Güray

Türk Müzik Kültürünün Tarihsel Kaynakları Olarak Edvârlar Projesi

Proje Yürütme Kurulu

Mehmet Kalpaklı, Okan Murat Öztürk, Cenk Güray, Solmaz Karabaşa

Editörler

Mehmet Kalpaklı, Okan Murat Öztürk, Cenk Güray

Proje Koordinatörü

Solmaz Karabaşa

Çevirmenler

Ruhi Kalender, Yavuz Daloğlu, Süleyman Erguner,
Mithat Arısoy, Ubeydullah Sezikli, Demet Tekin

Eser İnceleme Hakemleri

Recep Uslu, Mustafa Çıpan,
Fazlı Arslan, Cenk Güray

Dilbilim Hakemleri

Suer Eker, Sema Aslan, Bilge Gökter,
Emine Tuğcu, Ayaz Ebadi

Türk Müzik Kültürünün Tarihsel Kaynakları Olarak Edvârlar Yayın Dizisi

Risâle-i Mûsiki

Kırşehirli Yusuf ibn Nizameddin

Zeynü'l-Elhân

Ladikli Mehmed Çelebi

El-Matlâ

Seydi

Kitâb-ı Edvâr

Makâmî

Rabt-ı Tâbirât-ı Mûsiki

Nâyî Osman Dede

Der-Beyân-ı Kâvâid-i Nâğme-i Perde-i Tanbûr

Esseyid Mehmed Emin

Tefhimü'l-Makâmât fi-Tevlidi'n-Nagâmât

Kemânî Hızır Ağa

RİSÂLE-İ MÛSİKÎ

Kırşehirli Yusuf bin Nizameddin

Çevirmen

Ubeydullah SEZİKLİ

Editör

Okan Murat ÖZTÜRK

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

T. C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
GÜZEL SANATLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
Yayın Numarası: 3341

ISBN: 978-975-17-3597-3

Risâle-i Mûsıkî

Kırşehirli Yusuf bin Nizameddin
Ankara, 2014

Çevirmen

Ubeydullah Sezikli

Editör

Okan Murat Öztürk

Eser İnceleme

Recep Uslu

Dilbilimsel İnceleme

Suer Eker, Bilge Gökter

Grafik Tasarım

Şirin Doğan

www.guzelsanatlar.gov.tr

e-posta: guzelsanatlar@kulturturizm.gov.tr

Bu kitap Kültür ve Turizm Bakanlığı mülga Telif Hakları ve
Sinema Genel Müdürlüğü'nün katkıları ile yayımlanmıştır.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM

1

Sunuş

Türk Müzik Kültürünün Tarihsel Kaynakları Olarak Edvârlar Projesi Hakkında
Proje Editörleri, 7

Eser Tanıtımı

Kırşehirli Yusuf ve Risâle-i Mûsıkî Adlı Eseri
Okan Murat Öztürk, 11

BÖLÜM

2

Metin

Risâle-i Mûsıkî Çevirisi
Ubeydullah Sezikli, 16

TÜRK MÜZİK KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL KAYNAKLARI OLARAK EDVÂRLAR

Türk müziği nazariye tarihi, kaynakları bakımından dikkat çekici ve önemli eserlere sahiptir. “Türk Müzik Kültürünün Tarihsel Kaynakları Olarak Edvârlar” adını verdiğimiz bu elektronik kitap dizisi; Osmanlı kültürü içinde gelişme gösteren, nazariye tarihinde önemli yerleri bulunan ve değişik yüzyıllarda yazılmış eserlerin gün ışığına çıkarılması amacıyla hazırlanmıştır.

Bu kaynakların günümüz diline aktarılması ve araştırmacı ve ilgililerin dikkatine sunulmasında kuşkusuz temel bazı hedefler söz konusudur. Öncelikle vurgulanması gereken, Türk müziğinin nazariye bakımından oldukça renkli bir “tarih”e sahip olduğunun belgelenmesidir. Bu eserler, günümüze dek çeşitli yönleriyle tartışılan “tarihsellik” kavramı bağlamında Türk müziğinin temel yazılı kaynaklarını oluşturmaktadır. Buna karşılık bu yayın dizisinde yer alan eserlerin pek çoğu, bugüne dek Türk müziği tarihi üzerine yazılmış eserlerin neredeyse hiçbirinde kapsamlı olarak ele alınmamış, incelenmemiştir. Başka bir deyişle Türk müziği için yazılmış çeşitli tarihler vardır, ancak bu tarihlere kaynaklık etmesi beklenen nazariye eserleri, ne yazık ki, basmakalıp bazı değerlendirmeler dışında bu tarihler içinde yer almamıştır.

Türk müziği nazariye tarihi içinde “edvâr” adı altında kaleme alınan eserler, Türk müziğinin ses ve zaman organizasyonu sağlayan makam, terkîb, şû’be, âvâze, usûl ve ikâ (ritm) gibi temel kavramlarını ortaya koymakta; müziğin nazari ve pratik nitelikleriyle ilgili dönemsel tanıklıklar oluşturmakta ve ses sistemi (oktav bölünüşü), perdeler, aralıklar, çalgılar, türler gibi çeşitli konular hakkında da dikkat çekici bilgiler vermektedir. Bunlara ek olarak edvârlar, müzik ile matematik, astronomi, astroloji, kozmoloji, psikoloji, tıp, etnoloji, mitoloji, coğrafya, edebiyat ve sosyal tarih gibi alanlar arasında var olan çeşitli bağlantılara da önemli ölçüde ışık tutmaktadır.

Edvâr, sözcük anlamıyla “devirler, daireler, döngüler” demektir. Osmanlı dönemi müzik nazariyesi kaynakları, oluşma ve gelişme silsileleri bakımından

kendilerinden önceki Eski Yunan ve İslâm kültürleri içinde şekillenmiş eserlerle aralarındaki çeşitli bağlar sebebiyle dikkat çekici içeriklere sahiptirler. Buna karşılık Osmanlı'nın son döneminde başlayıp, Cumhuriyet dönemine taşınan “modernleşme” sürecinin bir yansıması olarak şekillendirilmiş bulunan günümüz Türk müziği nazariyesinin oluşum aşamasında, bu kaynakların zengin içeriğinin büyük çapta göz ardı edildiği görülür. Öte yandan Türk müziği tarihi açısından büyük önem taşıyan edvârlar üzerinde, özellikle son yirmi yıl zarfında yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından dikkat çekici çalışmalar da yapılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte, bu metinlerin bütünlüklü olarak ele alındığı kapsamlı inceleme ve karşılaştırmalardan henüz yoksun durumda olduğumuz da bir gerçektir. Bu alandaki öncü çalışmalar arasında Yalçın Tura adı, özellikle ve saygıyla anılmalıdır. Kantemiroğlu ve Abdülbâki Nâsir Dede'ye ait eserleri günümüz diline çevirmesi ve çeşitli yönleriyle değerlendirmeye tabi tutması bakımından Tura'nın çalışmaları, ufuk açıcı ve yol gösterici nitelikler taşır. Bu bağlamda “edvârlar” projesinin, aslında Türkiye ve Türk müziği açısından çok geç kalmış bir proje olduğunun burada açık yüreklilikle dile getirilmesi gerekir. Ancak proje kapsamında yayımları gerçekleştirilen metinlerin geç de olsa gün ışığına çıkarılıyor olmasının, Türk müziği tarihi ve nazariyesi açılarından önemli ve değerli bir adım olduğu da kabul edilmelidir. Bu alandaki büyük boşluğun doldurulması yönündeki bu öncü adımın, edvârlar üzerinde yapılacak derinlikli inceleme ve araştırmalara temel teşkil etmesi, bu projenin öncelikli amaçlarından biri olmuştur.

Bu düşünce ve değerlendirmelerden yola çıkan proje yürütme kurulu, edvâr metinlerinin çevirilerinin yapılması ve yayınlanmasıyla ilgili sürecin şekillenmesini belirli bir sistematik çalışma modeli kurarak sağlamıştır. Öncelikle tarihsel öneme sahip edvâr metinleri hakkında bugüne dek çeşitli tez çalışmaları yapmış akademisyenlerle temasa geçilerek çalışmalarının oluşturulacak dizi içinde “çeviriyazım/transkripsiyon metni” olarak yayımlanması hususuna, telif bakımından ihtiyaç duyulan onayları vermeleri sağlanmıştır. Projede yer alacak çalışmaların belirlenmesinde araştırmaya kaynaklık eden eserin dönemi açısından önemi, yapılan tez çalışmasının kapsam ve derinliği ile konu edilen edvâr metninin daha önce çeviri veya transkripsiyon olarak yayımlanmamış olması gibi kıstaslar temel alınmıştır. Bu nedenle proje kapsamında yer verilen çevirilerin önemli bir bölümü, ilk kez bu dizi içinde yayımlanmaktadır. Projenin ilk aşamasında çeviri sahiplerinden yapmış oldukları çevirileri tekrar gözden geçirerek yayıma hazır hale getirmeleri istenmiştir. Bu aşama tamam-

landıktan sonra çeviriler, teknik nitelikleri ve orijinalleriyle karşılaştırılmaları için proje bilim hakemlerinin değerlendirmesine sunulmuştur. Buna ek olarak tüm çeviriler, dil ve dönem özellikleri bakımından projede görev alan dil hakemlerinin incelemesine sunularak, genel editörlük aşamasına getirilmeleri sağlanmıştır. Genel editörlük aşamasında ise yayın dizisinin temel ilke ve birlik sağlayıcı ölçütleri doğrultusunda, edvâr çevirilerine son şekilleri verilmiştir. Tüm bu aşamaları tamamlayan eserler, elektronik kitap olarak yayımlanmak üzere kitap tasarımcısına yönlendirilmiş ve yayınları gerçekleştirilmiştir. Benimsenen çalışma modeli, dizi içinde yer alan eserlerin büyük çoğunluğu açısından üretken ve işlevsel olmakla birlikte bazı eserlerin öngörülen süre zarfında tamamlanarak yayına hazır hale getirilmesi maalesef mümkün olmamıştır. Bu yüzden, süreç içinde üç adet eserin yayımından -belirlenen kıstasların yerine getirilememiş olması nedeniyle- vazgeçilmek zorunda kalınmıştır.

Projenin sonuç aşamasında, Türk müzik kültürünün değişik dönemlerine ait yedi adet edvârın bilimsel ve dilsel yönden amaçlanan bir seviyede yayımlanıyor olması, projenin temel hedefleri bakımından sevindiricidir. Ancak edvâr metinlerinin çevrilmesi ve yayınlanması ile ilgili bu sürecin, aslında projenin vizyonu açısından sadece ilk aşamayı oluşturduğu da vurgulanmalıdır. Zira yayımlanan bu eserler, satır aralarında Osmanlı kültür tarihinin değişik katmanlarıyla ilgili çok önemli bilgi, yorum, olgu ve hatta şifreler barındırmaktadır. Bu yüzden yayımlanan metinlerin sadece müzikoloji disiplininin ilgi alanı içinde yer aldıkları düşünülmemelidir. Aksine ortaya konulan edvâr çevirileri, içerikleri bakımından astronomi, matematik, sosyoloji, dilbilim, dinbilim, etnoloji, tıp, edebiyat, dinler tarihi, kültür tarihi gibi çok çeşitli alanlarda çalışan araştırmacıların ilgi ve değerlendirmelerine açık durumdadır. Belirtilen alanlardaki araştırmacıların bu metinlerle kuracakları irtibatlar, ortaya çok önemli ve dikkate değer bilgi ve yorumlar çıkmasına olanak tanıyacaktır. Bu bağlamda, yakın bir gelecekte, yayımı gerçekleştirilen edvâr metinleri üzerinde yapılacak çeşitli çalışmaların bir araya getirilebileceği uluslararası nitelikte bir sempozyum gerçekleştirilmesi, projenin hedefleri arasındadır. Hiç şüphesiz, edvâr metinlerinin sayfaları arasında, Anadolu müzik ve kültür tarihlerine ışık tutabilecek önemli bilgiler bulunmaktadır. Bu eserler üzerinde yapılacak analitik ve karşılaştırmalı bilimsel ve disiplinler arası nitelikteki çalışmaların sayıca çoğalması, her şeyden önce müzik nazariyesi alanındaki geçmiş birikimin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak; ayrıca nazariye bakımından yeni araştırma ve çalışmaların yapılabilmesine de önemli ölçüde kaynaklık edebilecektir. Ge-

leceğın inşasına dair en büyük kaygının, geçmiş birikimlerin unutulması veya göz ardı edilmesi olarak ortaya çıktığı günümüzde, ileriye dönük böylesi bir umudu yeşertebilmek düşüncesinin kendi içinde yeterince anlamlı olduğu belirtilebilir.

Bu projenin gerçekleştirilmesindeki öncü rolü nedeniyle Doç. Dr. Ayşenur İslam’a ve katkılarından dolayı Dr. Murat Salim Tokaç’a, projenin biçimlenmesinde doğrudan görev ve sorumluluk üstlenen ve çok değerli katkı ve destekler sağlayan Ayaz Abadi, Doç. Dr. Bayram Akdoğan, Mithat Arısoy, Doç. Dr. Fazlı Arslan, Doç. Dr. Sema Arslan, Prof. Dr. Cihat Can, Doç. Dr. Ahmet Çakır, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çıpan, Prof. Dr. Yavuz Daloğlu, Neslihan Demirkol, Doç. Dr. Süer Eker, Yrd. Doç. Dr. Süleyman Erguner, Yrd. Doç. Dr. Ruhi Kalender, Sadrettin Özçimi, Mehdi Rızai, Doç. Dr. Halil İbrahim Sarıoğlu, Yrd. Doç. Dr. Ubeydullah Sezikli, Demet Tekin, Dr. Hakkı Tekin, Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi ve Yrd. Doç. Dr. Recep Uslu’ya şükranlarımızı sunarız.

Proje Editörleri

ESER HAKKINDA

KIRŞEHİRLİ YUSUF VE MÛSİKÎ RİSÂLESİ

Okan Murat ÖZTÜRK

15. yüzyıl edvâr metinleri arasında önemli ve öncelikli bir yer sahibi olan ve Kırşehirli/Kırşehrî Risâlesi olarak tanınan eser, Bursalı Mehmet Tahir Bey'in *Osmanlı Müellifleri* adlı eserindeki bilgiye göre 1411 yılında, Farsça olarak yazılmıştır. Eserin yazarı, Kırşehirli Yusuf bin Nizameddin el-Mevlevî'dir. 1469 yılında, Hariri bin Muhammed tarafından Türkçeye çevrilen metnin orijinal Farsça yazması, günümüze dek ne yazık ki bulunamamıştır.

Ubeydullah Sezikli tarafından, başlıca bilinen üç nüshası karşılaştırılarak edisyon kritik halinde gerçekleştirilen bu çalışma, Harirî bin Muhammed'in Türkçeleştirdiği metnin çeviriyazımıdır. Sezikli, *Paris Bibliothèque Nationale de France*'ın Yazma Eserler bölümünde, *Suppl. Turc. 1424* numara ile kayıtlı olan nüshayı esas tutarak diğer nüshalarla karşılaştırmış ve gerekli dipnotlarla birlikte çeviriyazımı gerçekleştirmiştir.¹

Kırşehirli Risâlesi'nin burada çeviriyazımı verilen Paris (P) nüshası dışında bilinen dört farklı nüshası daha mevcuttur. Bunlardan ilki Ankara'da Millî Kütüphane'de (M), 131/1 numarada kayıtlı yazma olup ta'lik yazı ile yazılmış, ciltli ve kenarları altın yaldızla süslenmiş durumdadır. Bu nüsha üzerinde çeşitli araştırmacılar tarafından yapılmış çalışmalar mevcuttur.² Nüshanın başlıca özelliği, Kırşehirli'ye ait metin dışında Kantemiroğlu Edvârı'ndan çeşitli bölümler, Esseyid Mehmed Emin'e ait *Der Beyân-ı Kavâid-i Nağme-i Perde-i Tanbûr* ve *Devr-i Felek Yevm-i Saat-i Zamaniye* adlı eseri de içermesidir. Nüshanın ebatları 20,5 x 14,5 cm olup yazılı alan 15,7 x 7,5 cm.dir.

1 Ubeydullah Sezikli, "Kırşehirli Nizameddin bin Yusuf'un Risale-i Musiki Adlı Eseri", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2000. Aynı nüsha üzerinde yapılmış bir doktora çalışması: Nilgün Doğrusöz, "Harirî bin Muhammed'in Kırşehrî Edvarı Üzerine Bir İnceleme", Doktora Tezi, İTÜ, İstanbul, 2007. (Bu çalışma, 2012 yılında kitaplaştırılmıştır: Nilgün Doğrusöz, Yusuf Kırşehrî'nin Müzik Teorisi, T.C. Kırşehir Valiliği Yayını, Kırşehir, 2012).

2 Bu çalışmalardan bazıları: Nilgün Doğrusöz, "AGK 131 Numarada Kayıtlı Risale-i Musikideki Makaleler", Sanatta Yeterlik Tezi, İTÜ, İstanbul, 1997 (Bu çalışma da kitaplaştırılmıştır: Nilgün Doğrusöz, *Musiki Risaleleri*, Baksad Yayınları, İstanbul, 2012).; Ramazan Kamiloğlu, "Şehri Kırşehrî el-Mevlevî Yusuf bin Nizameddin bin Yusuf Rumi'nin Risale-i Musikisi'nin Transkribe ve Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 1998; Saadet Demir, "15. Yüzyıl Kuramcıları ve Urmiyeli Safiüddin", Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 1985; Özlem Akkaynak, "15. Yüzyıl Osmanlı Müzik Eğitimi", Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2000.

Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi'nde (Ç) 2263 numara ile kayıtlı olan ikinci nüsha bez ciltli olup 5,3 x 11 cm ebatlarında ve 35 yapraktır. Bu nüshada, Kırşehirli Risâlesi dışında mûsikî ile ilgisi bulunmayan üç ayrı matbu risâle daha yer almaktadır.³

Eserin metin olarak biraz daha farklı bir başka nüshası da İngiltere'de British Library'de, Or. 11.224 numara ile kayıtlıdır. Behar'ın⁴ aktardığına göre bu nüsha, Kırşehirli'nin yanı sıra Hızır bin Abdullah ve Seydî'ye ait metinlerden de parçalar içeren kısa bir derlemeden ibarettir. Hakan Cevher, bu nüshayı 2004 yılında, *Kitâb-ı Edvâr* adıyla yayınlamıştır.⁵

Kırşehirli'nin mûsikî üzerine yazdığı risâlenin çeşitli bölümleri, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde *İlm-i Edvâr-ı Mûsikî* başlıklı bir yazmada da yer almaktadır. Bu yazma, temelde Seydî'nin *El-Matlâ* adlı eserine büyük benzerlik gösteren ve Makamî tarafından oluşturulmuş bulunan yazmadır. Yapısı itibarıyla Kırşehirli'nin özgün bir nüshası olarak değerlendirilmesi güç olmakla birlikte, belirtilen yazmadaki çeşitli varaklar, doğrudan Kırşehirli'ye ait metinden bölümler içermektedir. Bu yazma üzerinde Demet Tekin⁶ ve Kürşat Yıldız⁷ tarafından hazırlanmış yüksek lisans tezleri mevcuttur. Tekin'e göre eser 41, Yıldız'a göre ise 42 varaktır. Sırtı vişneçürüğü renginde olmak üzere siyah meşinle kaplıdır. Karton ciltli olan eser 20,7x14,3 (15,5x8,5) cm ebatlarındadır.

Sezikli'nin mikrofilm üzerinden yaptığı çalışmanın orijinal nüshasına ait bilgiyi, Cem Behar şu şekilde vermektedir: "17.5x13cm (yazılı alan 13x8.5); 1. ve 2. yapraklar yırtık; sürh çerçeve içinde harekeli nesih yazı; baslıklar ve daireler sürhle; 2b'de tezhibli serlevha; miklebli, semseli cildi Osmanlı; ön ve arka kapak içleri silik mavi ebrulu; Türkolog Jean Deny'ye ait yazma 1966'da kütüphaneye girmiş; ilk tarifini 5 Haziran 1941'de bizzat Jean Deny yapmış."⁸

3 Sezikli, 2000.

4 Cem Behar, "İngiliz Milli Kütüphanesi'nde ('British Library') Bulunan Türk Musikisi Elyazmaları", *Musikiden Müziğe*, YKY, İstanbul, 2005: 201.

5 Hakan Cevher, *Kitâb-ı Edvâr*, Can Basımevi, 2004.

6 Demet Tekin, "Yavuz Sultan Selim'e Yazılan Bir Kitâb-ı Edvâr", Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul, 2003.

7 Kürşat Yıldız, "Tercüme-i Risâle-i Mûsikî ve İlm-i Edvâr-ı Mûsikî", Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, 2010.

8 Cem Behar, "Fransız Milli Kütüphanesi'nde ('Bibliothèque Nationale de France') Bulunan Türk Musikisi Elyazmaları", *Musikiden Müziğe*, YKY, İstanbul, 2005: 236-237.

Kırşehirli Yusuf'un metni, Osmanlı edvâr geleneği içinde ilk örneklerden birini oluşturmaları nedeniyle büyük önem taşımaktadır. Osmanlı dünyasında mûsikî üzerine yazılmış ilk önemli risâle olduğu yaygın şekilde kabul edilmektedir.⁹ Eser muhteva bakımından, kendinden önceki Safiyüddin, İbn-i Sinâ ve Farabî gibi yazarlara atıflar içermesine rağmen, nitelikçe onlardan oldukça farklı ve özgündür. Kırşehirli, ezoterik bir üslupla ve Osmanlı geleneği içinde "kurucu" kabul edilebilecek bir içerikle, "Sistemci Okul"dan farklı bir muhteva ortaya koymuştur. Eser, Sistemci Okul açısından temel bir konu niteliğindeki mûsikî matematiğine hiç değinmediği gibi kozmolojik, ezoterik ve sembolik bakımlardan da özgün ifadelerle sahiptir. On iki makam, dört şube, yedi avaze, -tarifi verilen- elli üç (ancak ismen zikredilen elli yedi) terkiib ve on dokuz usul hakkında bilgi veren Kırşehirli, dört unsuru ve bâtinî karakterde bir nazari anlayışa bağlı kalır. Bu nedenle Kırşehirli'nin oluşturduğu metin, Safiyüddin'le temsil edilen Sistemci Okul geleneğinden farklı bir geleneğe bağlılık gösterir. Burada eserin incelemesinden ziyade tanıtımı amaçlandığından, belirtilen farklılıkların ayrıntılı özellikleri üzerinde durulmayacaktır. Ancak aşağıda yer alan tablodan, Kırşehirli'nin temsil ettiği geleneğe özgü edvâr muhtevası ile Safiyüddin'in temsil ettiği Sistemci Okul muhtevası arasındaki fark açıkça anlaşılabilmektedir:

Tablo: Safiyüddin Urmevî ile Yusuf Kırşehrî'ye ait muhtevaların karşılaştırılması (Öztürk, 2011'den)¹⁰

Safiyüddin Urmevî Kitabu'l-Edvar (1235)	Yusuf Kırşehrî Risale-i Musiki (1411; Hariri çevirisi 1469)
<i>Nağmelerin tarifi, tizlik ve pestliğin açıklanması</i>	<i>Deve hikayesi</i>
<i>Desatinin kısımları hakkında</i>	<i>On iki makam</i>
<i>Ebadın oranları hakkında</i>	<i>Yedi avaze</i>
<i>Tenafür sebepleri hakkında</i>	<i>Dört şube</i>
<i>Mûlayim sebepleri hakkında</i>	<i>Terkiibler</i>
<i>Devirler ve oranları hakkında</i>	<i>Usuller, darplar, zamanlar</i>
<i>İki telin hükmü hakkında</i>	<i>Nevbet-i Müretteb</i>
<i>Ud tellerinin düzeni ve seslerin çıkarılması hakkında</i>	<i>Yirmidört saat ve makamlar</i>
<i>Meşhur devirler hakkında</i>	<i>İrklara göre makamlar</i>
<i>Devirlerin nağmelerinin ortak sesleri hakkında</i>	<i>Ud ve udun tellerinin verdiği sesler</i>
<i>Devirlerin tabakaları</i>	<i>Çeng ve çengin tellerinin verdiği sesler</i>
<i>Udda alışılmamış akortlar</i>	<i>Ney ve neyin deliklerinden çıkan sesler</i>
<i>İkanın devirleri hakkında</i>	<i>Çalgılarda makam düzenleri</i>
<i>Uygulamamın başlangıcı</i>	

9 Doğrusöz, 2007.

10 Okan Murat Öztürk, "Osmanlı Musiki Kültüründe Teorinin Temsili Niteliği", *Porte Akademik*, No. 1 (2) (2011), sf. 283-292.

Editörlük aşamasında çeviriyazımın tüm dipnotları gözden geçirilmiş, metinle dipnotlar arasındaki çeşitli uyumsuzluklar giderilerek yeniden sıralanmış ve çeşitli editör notları (E.N.) ilave edilmiştir. Ayrıca burada yer alan şekillerin tamamı, çeviriyazıma temel alınan nüshadaki çizimlere sadık kalınarak, Okan Murat Öztürk tarafından yeniden çizilmiştir.

METİN

Paris Nüshası
Paris Bibliothèque Nationale de France
Manuscripts Supplément Turc 1424

RİSÂLE-İ MÛSİKÎ

[1b]

Sâhibuhû Seyyid Muhammed Allâhu ve lâ sivâ¹

Hamd-i bî-kıyâs ve senâ-i bâ-esâs ol hâlık-ı cinn ü nâs ve râzık-ı cemî-i ecnâs pâdişâh-ı bendenüvâz hazretine olsun ki bu² bir katre-i nutfe ve zerre-i mehîne-i kemâl-i³ kudret-i birle ana rahminde tedricle terbiyet idüb cân virdi. Bedâyi'-i sun'un ve acâyib kudretin zuhûra getürmek için nice gönüller sayd edici hûb sûretler misalsüz ve âletsüz âdem âleminden⁴ vücûd âlemine getürdi ve benî âdemi girû kalan⁵ mahlûkât üzerine mükerrem ve mufazzal kılmağcün akl-ı sahîh ve nutk-ı fasîh ve kalb-i selîm ve tab-ı müstakîm ve latîf-i âvâz birle mahsûs kıldı ve hezarân tuhfe-i tahiyât ve sıla-i salavât

[2a] ol seyyidi sâdât ve mefhar-i mevcûdât ve matla'-i saâdât ve menba'-i vefâ ve⁶ mecma'-i safâ⁷ Muhammed Mustafâ üzerine nisâr ve isâr olsun. Bundan sonra bilgil kim Yûsuf ibn-i Nizamiddîn ibn-i Yûsuf-i Rûmî el-mârûf⁸ bi Kırşehrîyü'l Mevlevî rahimehullâh ba'zı 'azîzler andan iltimas itmişler ki: "iş bu risâleyi⁹ bu müşkil ve muğlak ibâretten, bir gökçek ve rûşen ibârete getüresin; tâ ki müfid ü¹⁰ muhtasar ola" dimişler. Ol merhûm ve mağfûr¹¹ dahi tetebbu' itmiş¹². Geçmiş üstâdlarun edvârından bir muhtasar edvâr, yine Fârisî dilince¹³ bünyâd eylemiş; tâ¹⁴ okuyucu ve işidiciye¹⁵ fâyide vire¹⁶. Ol üstâdları duâyile analar¹⁷. Ammâ bu asırdâ dâhi bazı ashâb geldiler, bu

1 M ve Ç: bu cümle yok; M: "Bismi'llâhirrahmâni'r-rahîm"

2 M ve Ç: yok

3 M: "ve kemâli"

4 M ve Ç: "âleminde"

5 M ve Ç: "girû kalan" yerine "sâir"

6 M: "ve" yok

7 M ve Ç: "safâ"dan sonra "ya'ni hazreti"

8 M ve Ç: "ma'rûftan" sonra "bişehrî"

9 M ve Ç: "iş bu risâlei" yok

10 M ve Ç: "ü" yerine "ola"

11 M ve Ç: "mağfûr" yok

12 M ve Ç: "itmiş ki"

13 M: "lisânınca"

14 M ve Ç: "tâ"dan sonra "ki"

15 M ve Ç: "okuyana ve işitene"

16 M: "bir dahi"; Ç: "ide bir dahi"

17 M ve Ç: "yâd ideler"

duâcından istid'a itdiler ki¹⁸ bu kitâbı Türkî diline¹⁹ tercüme oluna; tâ²⁰ fâidesi âmme ve hâssa berâber ola.

[2b] Bu dâîyi dahi duâdan analar²¹ ve²² ehl-i hünerden mütevakkî²³ oldur kim²⁴ teşrîf-i mütâlaa buyuralar. Eğer haleli var ise ıslâh ideler, itirâz itmeyeler; tâ zikr-i cemîl ve ecr-i cezîl bulalar.

Pes²⁵ bilgil kim rivâyet eyler Zahîr Fârâyâbî²⁶ rahmetullâhi aleyh ki mübdi'-i²⁷ bedâî' ve masnû'-i sanâî' tanrı tebârek ve te'âlâ "celle celâlüh"²⁸ çün ki eflâk ü²⁹ encümi³⁰ yarattı ve³¹ emritdi harekete geldiler. Anların hareketinden âvâzeler zâhir oldu ve ol âvâzelere³² eġânîyi rûhânî³³ ad kodılar. Ve ilm-i mûsikî dahi³⁴ andan peydâ oldu ve bu ilmin iştikâkı ol eġânî-i rûhâniyedendür. Pes bu ilim rûhânîdür ve hükemâya³⁵ bu ilim riyâzat ile keşfolmuşdur ve Safiyyüddin Abdilmü'min cemî'-i ulûmi³⁶ nihâyetine irdürmüşidi³⁷. Ve bu ilm-i mûsikîde dahi begâyet³⁸ sâhib-i kemâldi ve bu ilmi ol ihyâ eyledi. Ve bu fende bunca tasnîfler eyledi

[3a] ve edvâra bünyâd andan oldu³⁹. Üç yüze yakın nevbet-i müretteb düzmişidi⁴⁰. Hiçbir üstâd andan çok tasnîf düzmemişidi⁴¹ ve ol üç yüz

18 Ç: "ki" yok

19 M: "lisânınca"

20 M: "ki"

21 M: "yâd itmeyub"

22 M ve Ç: "ve" yok

23 M ve Ç: "tevakku"

24 M ve Ç: "ki"

25 Ç: "pes" yok

26 M ve Ç: "Fârâbî"

27 Ç: "mübdî-i" yok

28 M ve Ç: yok

29 M: "ve"

30 Ç: "encümi" yok

31 M ve Ç: "ve" yok

32 M ve Ç: "âġâze"

33 M: "rûhânî" yok

34 M: "dahi" yok

35 M ve Ç: "ya" yok

36 M: "ulûmun"

37 M: "ermişdir"

38 Ç: "gâyetde"; M: yok

39 M: "dahi edvâr bünyâd andan oldu"; Ç: "bünyâd eyledi"

40 Ç: "merâtib dizmişdi"

41 Ç: "dizmemişti"

nevbetün dahi yüz ellisi⁴² zâhir olmuştur. Ve on iki burûcdan on iki makâm tasnîf eyledi. Ve yidi yılduzdan yidi âvâze aldı. Ve dokuz felekden dokuz dürlü darb ve usûl peydâ eyledi. Ve her makâmın aslını âvâzeden fark eyledi; gördi ki dört nev'dür. Bu dört nev'i dört 'anâsıra mukâbil eyledi ki "od ü yil ü su ü toprakdur"⁴³ ve⁴⁴ her birine bir dürlü ad⁴⁵ kodı. Bir⁴⁶ tahkîk dahi oldur kim⁴⁷ ezel-i âzâlda ol âvâze-i rûhanîyi cemî'-i⁴⁸ canlar işidüb dururlar idi ve anunla üns⁴⁹ dutub turdular idi. Şimdi dahi eğer⁵⁰ nâgâh bir hoş âvâz⁵¹ işideler⁵², ya çeng ya ûd ya nây⁵³ ya dahi gayrın⁵⁴ işideler,

[3b] canlar ol evvel ezel-i âzâlda işitdüğü âvâze -ki⁵⁵ ana eġânîyi rûhânî dirlerdi⁵⁶- yâd ider. Eġer cûmbiše ve harekete gelür, niçün? Anunçün⁵⁷ canların ol âvâzeyile ezelden sâyıkası ve bilişliğı var idi. Ammâ bazı ervâh ol âvâzeyi işitmemiş idi⁵⁸. Şimdi bunda işitseler inkâr iderler⁵⁹. Eġer⁶⁰ anda işitmiş⁶¹ olalardı⁶², bunda dahi zevke ve şevke ve cûmbiše ve harekete gelelerdi ve hoş-vakit olalardı. Şöyle kim⁶³ Safiyyüddîn Abdilmü'min zamanında Bağdad şehrinde ulemâ-i Bağdâd bu ilmi nefy itmek dilediler⁶⁴, haramdur didiler. Safiyyüddîn Abdilmü'min bunu işitdi, halîfenin katına vardı, eyitdi: "İy⁶⁵ halîfe-i⁶⁶ zemîn ü zemân! Bir kezden bu ilmi men' "eylemek ve bu ilmi bir tecrîbe

42 M: "elliye"

43 M ve Ç: "âteş ve hevâ ve mâye hakedür"

44 Ç: yok

45 M: "isim"

46 M: "bu"; Ç: "ve"

47 Ç: "ki"

48 M ve Ç: "cemî'-i" yok

49 Ç: "ersin"

50 M ve Ç: "dahi eġer" yok

51 M ve Ç: "âġâze"

52 M: "işidenler"

53 M: "ve"

54 M ve Ç: "gayrıdan"

55 M: "âġâze ki"; Ç: "âġâzeler ki"

56 M ve Ç: "di" yok

57 M ve Ç: "ki"

58 Ç: "âşinâ nisti"

59 M: "eylerler"; Ç: "eyler"

60 Ç: "eġer" yok

61 M: "işitme"

62 Ç'da "ola idi"

63 M ve Ç: "ki"

64 M ve Ç: "murâd itdiler"

65 Ç: "eyitdi ey" yok

66 M ve Ç: "ha1ife-i rûy-i"

idün"⁶⁷ ve sınan⁶⁸. Halîfe eyitdi: "Nice sınyalım?" eyitdi⁶⁹. "Buyurun bir deveyi kırk gün susuz koyalar.

[4a] Kırk günden sonra bir leğene su koyalar ve⁷⁰ önine getüreler ve gûyendeliğe bünyâd ideler⁷¹. Eğer deve suyu koyub âvâze meşgûl olursa, bilesiz kim⁷² bu ilim şerîf ilimdür⁷³ ve bundan⁷⁴ ziyân⁷⁵ yoktur." "Halîfeye bu söz gâyet hoş geldi, eyitdi: "Hoş ola! Eyle idelüm!" Pes halîfe buyurdi: "Şüturhânede bir deveyi susuz koyalar, kırk gün su virme-yeler!" Kırk günden sonra halîfe buyurdi: Cemî'-i ulemâ ve fuzalâ, a'yân u ekâbir ve ümerâ ve fukarâ hâs u âm, cümle cem' oldılar, halîfe hizmetine geldiler"⁷⁶; tâ göreler kim⁷⁷ Şeyh Safiyyüddîn Abdilmü'min⁷⁸ deveyle ne-yler? Halîfe buyurdi, deveyi getürdiler ve⁷⁹ ayağın bağladılar. Ve bir gümüş leğen getürdiler, doptolu su eylediler⁸⁰. Deve kırk gündür ki su içmemişdür. Hemân ki suyu gördi, bendlerin pâreledi, sudan yana revâne oldı;

[4b] tâ kendü-yi suya irişdüre, sudan içe. Şeyh Safiyyüddîn Abdi'l-mü'min âğâz eyledi. Eyitdi:"⁸¹ "Kıf, yâ cemel!" didi⁸². Bir nevbet-i müretteb, zengûle⁸³ makâmında⁸⁴ bünyâd eyledi, eyitdi⁸⁵. Deve gördü ki bir latîf⁸⁶ âvâz⁸⁷ kulağına

67 M: "itmek münâsib değıl. Zırâ bu 'ilmi men' padişahlara göre nasîp değıl. Hele bir kez tecrûbe eyleyiniz de andan sonra men' idiniz!" de-yecek"; Ç: "men' eylemen, münâsib değıl! Zırâ bu 'ilmi men' padişahlara münâsib değıl. Hele bir kez tecrûbe eylen de andan sonra men' idiniz!" de-yecek"

68 M ve Ç: "ve sınan" yok

69 M ve Ç: "eyitdi" yok

70 M ve Ç: "ve" yok

71 M ve Ç: "ben dahi gûyendeliğe bünyâd urayın"

72 M ve Ç: "bilesiz ki"

73 M ve Ç: "şerîftir"

74 Ç: "bunda"

75 M: "ziyâde"

76 M ve Ç: "Eğer âğâze dinlemeyub suya meşgûl olursa, bilesiz ki "şerîf (Ç: "bu 'ilm şerûfdir) değıldür ve ziyân dahi vardır" de-yü (Ç: "bu" var) sözü maslahat görüp, halîfe buyurdu (M: "kim" var) "Bir deveye su vermeyeler, dahi kırk günden sonra meydânı arasta idüp cemî'-i 'ulemâ' ve fuzelâ-i ekâbir ve 'ayân-ı ümerâ ve fukarâ hâssu 'âm cümle cem 'oldular, halîfe hizmetine geldiler"

77 M ve Ç: "ki"

78 M ve Ç: "'Abdilmü'min" yok

79 M ve Ç: "dahi" var "ve" yok

80 M: "leğeni su ile doldurdular"; Ç'de "leğeni su ile doldurdular ol"

81 M ve Ç: "bir gümüş leğeni su ile doldurdular kırk günden berû susuz olan devenin ayağı bağın olup baktılar gördüler ki deve dahi seğerti seğerti suya (M: "varub") içeyim

82 M ve Ç: "deyub"

83 M ve Ç: "zirgûle"

84 M ve Ç: "makâmında âğâze"

85 M ve Ç: "eyitdi" yok

86 M ve Ç: "hoş"

87 Ç: "âğâze"

girdi, “hayrân kaldı”⁸⁸. Gözlerin şeyhden yana dikdi⁸⁹, ağladı⁹⁰; gözlerinden yaşlar aktı⁹¹. “Şöyle ki mecmû’-i halâyık anı gördüler. Vaktâ ki Şeyh nevbetin temâm itdi, deve dahi yine sudan yana revân oldu ve azm itdi ki vara su içe. Şeyh yine bir nevbet dahi bünyâd eyledi. Deve kendüzin yine sudan girü çekdi. Gözlerin yine şeyhden yana dikdi; yine gözlerinden yaş revân oldu. Çün Şeyh ebsem oldu, deve yine sudan yana revâne oldu. Elhâsıl-ı kelâm üç nevbet böyle eyledi. Bu ahvâli, temâmet-i halâyık gördiler, eyitdiler: “Bu ilm, şerîf ilimdür” didiler ve ulemâ dahi bu ilimden inkârların götürdiler. Bu ilmi nefy itmediler”⁹². Andan sonra

[5a] hôşhânlar ⁹³ ve⁹⁴ gûyendeler ve nâzik, nevhîz, sâhib tabî’at yiğitler ve oğlanlar bu ilme heves itdiler⁹⁵; öğrenmekliğe şurû’ itdiler. “Bilesin kim”⁹⁶ bu ilm-i⁹⁷ mûsikînin ahvâli igen⁹⁸ çokdur. Eğer ana meşgûl olursuz, söz uzanur⁹⁹; maksûddan¹⁰⁰ irak düşerüz¹⁰¹. Hem kitâb mutavvel olur¹⁰², yazana ve okuyana melâlet getirür. Pes muhtasar kılduk ki âriflere bu kadar işâret yiter. Vallâhu a’lem bi’s-sevâb¹⁰³. Emmâ bundan sonra bilün kim ol üstâdlar kim bu “ilm-i mûsikîyi bünyâd eylediler”¹⁰⁴ ilm-i hikmetden ve “ilm-i hey’etden”¹⁰⁵ ve ilm-i nücûmdan ve ilm-i tıbdan çıkarmışlardır. On iki burûc ve yidi yıldız ve dört anâsır ve gece¹⁰⁶ gündüz ki yigirmi dört sâatdür, terkîb¹⁰⁷ eylediler.

88 M ve Ç: yok

89 M ve Ç: “diküb”

90 M ve Ç: yok

91 M ve Ç: “gözlerinden yaş revân oldu”

92 M ve Ç: “bir defâ ve bir defâ dahi (M: “hâsıl”) üç kere (Ç: üç kez) temâm devenin ağzı suya yetiştikte, Şeyh âğâze eyleyüb deve su içmekden fâriğ olub, şeyhe karşı gözlerini diküb dahi (M: “diküb” yok) yaşlar akıttı. Pes cümle halâyık ânı görüb, hâss u ‘âm bildiler ki bu ‘ilm, şerîf ‘ilimdir. Nefy eylemekden ferâğat eylediler, andan sonra”

93 Ç: “bünyâd”

94 M ve Ç: “ve” yok

95 M ve Ç: “idüb”

96 M ve Ç: yok

97 M ve Ç: “bu ‘ilm ile”

98 M ve Ç: “igen” yok

99 M ve Ç: “uzar”

100 M ve Ç: “maksûd”

101 M ve Ç: “düşer”

102 M ve Ç: “tavîl”

103 M ve Ç: “ve ileyhi yürce’u ve’l- me’âb”

104 M ve Ç: yok

105 M: “ilm-i simyâdan”; Ç: “ilm-i muganniyâtdan miyârdan”

106 M ve Ç: “ve”

107 Ç: “tertib”

Şöyle ki âdem¹⁰⁸ oğlanının aslı “dört anâsırdandır”¹⁰⁹ yâ’ni “oddan”¹¹⁰ ve sudan ve yilden ve toprakdandır¹¹¹. Ancılayın¹¹² bu makâmâtın “dahi aslı”¹¹³ dördendür ya’nî¹¹⁴ dört şubedendür ki¹¹⁵ evvel yegâh¹¹⁶ düğâh sigâh çârgâhdur.

[5b] Bilgil kim bu kitâbun adı edvârdur¹¹⁷ ve¹¹⁸ her kişi kim¹¹⁹ bu edvârı okudı, velî¹²⁰ bilüb ameile¹²¹ getürmedi, “bu ilmin aslı u fer’in bilmedi; hemân”¹²² bu ‘ilmin¹²³ adın¹²⁴ bildi, tadın¹²⁵ bilmedi. Bu ilm, hevâyî ilmdür. Bununla amel eylemek gerek. Ameli oldur kim bir kâmil¹²⁶ üstâdun¹²⁷ hizmetine varasın. Şöyle kim¹²⁸ “kendüzi okumuşdur ve bilmişdür ve işitmiş ve öğrenmişdür. Sana dahi ta’lîm ide ve göstere; tâ sen dahi bilüb, üstâd olasın ki”¹²⁹ hüner, çeşme-i zâyende ve devlet-i pâyendedür. “Hüner ehli”¹³⁰ mansıbdan düşerse, devletden düşmez! Mecmû-i halâyık ana hünerden ötürü “izzet ve hürmet ideler”¹³¹. “Nireye ayak bassa, eline el dutarlar; anı başlarına tâc idinürler”¹³². Zîrâ kim¹³³ ol devlet tâcını hüner ehlinin başlarına hak¹³⁴ teâlâ urmuşdur.

108 M: “âdem” yok

109 M ve Ç: “anâsır-ı erba’adandır”

110 M ve Ç: “ateşden”

111 M ve Ç: “toprakdan”

112 M: “dahi”

113 M ve Ç: yok

114 M: yok

115 M ve Ç: “ki” yok

116 M ve Ç: “yegâh”

117 M: “ismi ad urur”

118 Ç: yok

119 M ve Ç: “ki”

120 M ve Ç: yok

121 Ç: “ilme”

122 M ve Ç: yok

123 M ve Ç: “kitâbın”

124 M: “ismin”

125 M: yok

126 M: “ ‘amel anınla olur ki”; Ç: “anınla olur ki”

127 M: “üstâd”; Ç: “üstâda”

128 M ve Ç: “ki”

129 M ve Ç: “şöyle ki gendüsi ‘ilm-i mûsikî yi temâm okumuş bilmiş üstâdına yetişmiş ola sana dahi ta’lim eyleyüb üstâd eylemeğe kâdir ola sen dahi okuyub üstâd olasın”

130 M ve Ç: “ehl-i hüner”

131 M ve Ç: “ ‘izzet eylerler”

132 M ve Ç: “el üstünde tutarlar başlarına tâc iderler”

133 M ve Ç: “ki”

134 M ve Ç: “Allah”

Andan¹³⁵ bilgil kim Zahir Fârayâbî¹³⁶, nevvêr'allâhu kabrehû, eydür: "Asıl on iki makâmdu ve yidi âvâzedür¹³⁷ ve dört şubedür; kalanı terkiblerdür." Ve her üstâd ki

[6a] geldi, kuvvetleri yitdikce¹³⁸ iki "makâmı veyâ iki âvâzei veyâ iki şubei birbirine terkîb eylediler"¹³⁹, bir ad kodılar, bir terkîb oldu. Hemân aslı on ikidür ve yididür ve dördür ve¹⁴⁰ girû kalanı terkîblerdür. Nitekim aşağı¹⁴¹ geliserdür.

İmdi "bilgil ki"¹⁴² on iki makâm¹⁴³ ki vardur: evvel "rastdür; ikinci, irâkdur; üçüncü, ısfahândur"¹⁴⁴; dördüncü, zirefkendkûçekdür; beşinci, büzürğdür; altıncı, zengûledür¹⁴⁵; yedinci, rehâvîdür; sekizinci, hüseyîndür; dokuzuncu, hicâzdür; onuncu, bûselikdür; on birinci, nevâdur; on ikinci, uşşâkdür. Bundan sonra bilgil kim âvâzeler kangıdur¹⁴⁶? Evvel, gevâşt¹⁴⁷; ikinci¹⁴⁸, nevrûz; "selmek, şehnâz, mâye, gerdâniye, hisârdur"¹⁴⁹. Ve "bilgil kim"¹⁵⁰ şubeler: Evvel, yegâh; dügâh, sigâh, çârgâhdur¹⁵¹. Geldük bu söze ki, eğer bu ilm-i hikmete ve hey'ete ve nucûma ve tıbbı tealluk olmayaydı? On iki burûca ve yidi yılduza ve dört unsura¹⁵² ve yigirmi dört sâate terkîb itmeyelerdi? Ol dört ilme te'alluk olduğıçün on iki makâm ve yidi âvâze ve¹⁵³ dört şu'be ve yigirmi dört sâati ana terkib eylediler¹⁵⁴. İmden¹⁵⁵ girû dâyirelere¹⁵⁶ geldük.

135 M ve Ç: "andan sonra"

136 M ve Ç: "Fârâbî"

137 M ve Ç: "âğâze"

138 M ve Ç: "yetdüğince"

139 M: "âvâze" yok; Ç: "veyâ iki şu'be terkîb eyleyeler"

140 M ve Ç: "ve" yok

141 M ve Ç: "eşgâra"

142 M ve Ç: "geldik"

143 M: "makâma ki"

144 M ve Ç: "rast, ikinci 'irâk, üçüncü ısfahândur"

145 M ve Ç: "zirgûledir"

146 M ve Ç: "âğâzeler kangısıdur"

147 Ç: yok

148 Ç: yok

149 Ç: "hisardur" yok; M: "üçüncü selmek, dördüncü şehnâz, beşinci mâye, altıncı gerdâniye, yedinci hisârdur"

150 M ve Ç: yok

151 M: "yegâh, iki dügâh, üç sigâh, dört çârgâhdur"; Ç: "yegâh, dügâh, sigâh, çârgâhdur"

152 M ve Ç: " 'anâsıra"

153 M ve Ç: "ve" yok

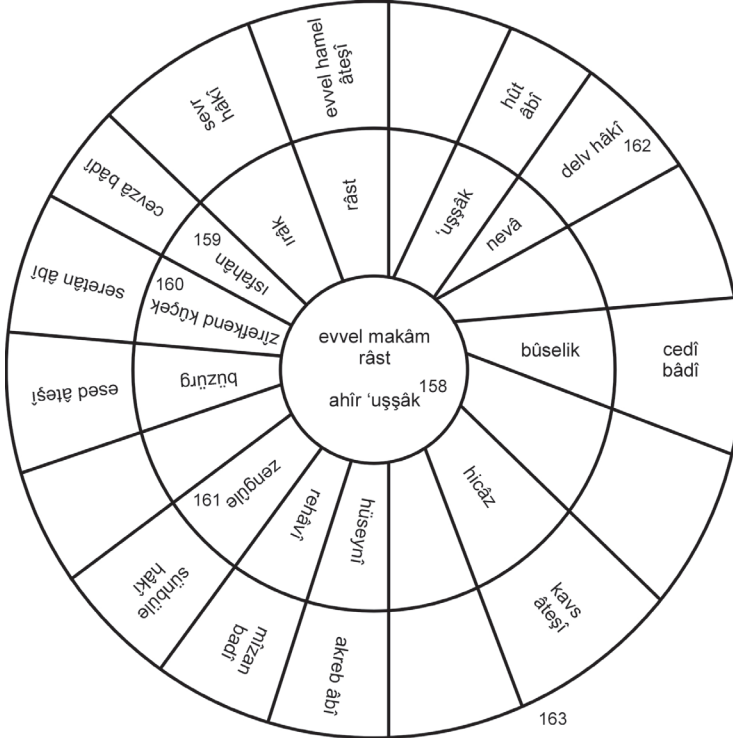
154 M ve Ç: "itdiler"

155 M ve Ç: "andan"

156 M ve Ç: "gayrılara"

[6b]

**Terkîb on iki makâm, on iki
burûca işâret oldığı bu dâýirededür¹⁵⁷**

157 Ç: “geldik dâireler hem burca”

158 M ve Ç: “evvel makâm rast ahîr uşşâk” yok

159 Ç: “isfahân” yok

160 M ve Ç: “zîrefkend” yok

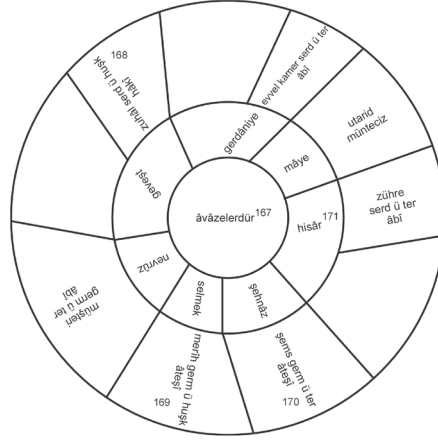
161 M ve Ç: “zîrgûle”

162 Ç: “delv hâkî” yok

163 M: “âteşi” yerine “nârî”; Ç: “nârî” yerine “bâdî”

[7a]

Bu dâire¹⁶⁴ yedi âvâzenün terkîbî¹⁶⁵
yedi yıldıza “tealluk olduğun bildirir”¹⁶⁶

Dört şu’benün terkibi, dört ‘anâsıra işâretdür¹⁷²

164 Ç: “geldik”; M: “imdi”

165 Ç: “terkibleri”

166 Ç: “bu dâîrede beyân eder”; M: “bu dâîrededür”

167 M: “âğâzelerdir”; Ç: “âğâze dairesidir”

168 M: “huşktur”

169 Ç: “huşk bâdî”; M: “huşkdur nâî”

170 M: “bâdî”; Ç: “şems kerem bâdî”

171 M: “hisâr” yok

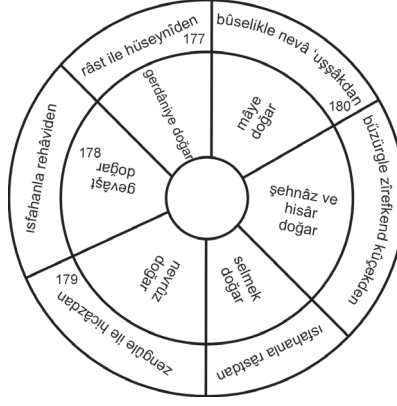
172 M: yok; Ç: “geldik dört şu’benin terkibleri dört anâsıra ânî beyân eder”

173 M: “şu’beler bunlardır”; Ç: “bu dâîreler şu’beler dâiresidir”

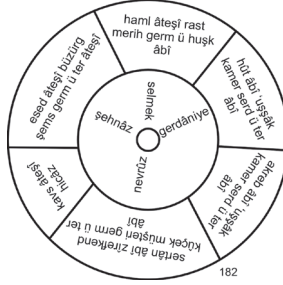
174 Ç: “evvel çârgâh ikinci yegâh üçüncü düğâh dördüncü sigâh”

[7b]

Her¹⁷⁵ makâmdan ne âvâze doğar? Bu dâirede ânı beyân eyler¹⁷⁶

Her makamın tabiatı ne ise âvâzenün dahi oldur¹⁸¹

175 Ç: "geldik"

176 M: "ider"

177 M ve Ç: "rast ile hüseyiniden" yok

178 M ve Ç: "gevâşt doğar" yok

179 M ve Ç: "zirgûle ile hicâzdan"

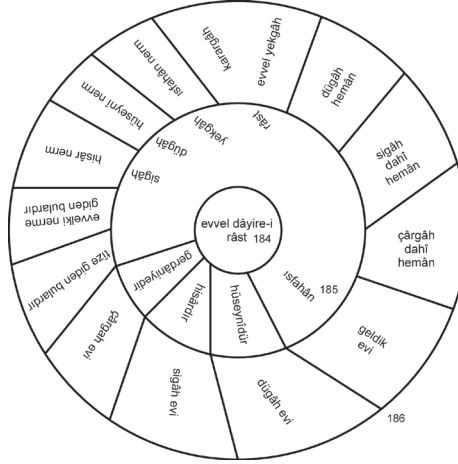
180 M ve Ç: "nevâ" yok

181 M ve Ç: "geldik her makâmın tabi'atı ne ise âğâzenin hemân tabi'atı oldur"

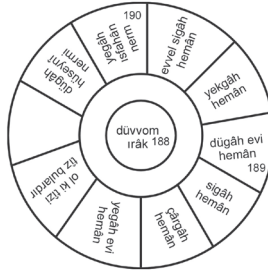
182 M'de dış dâire şu şekildedir: "haml nârî rast merih germ huşk nârî; esed nârî büzürg el-hassu germ turâbî; gavs nârî hicâz sertân âbî; zîrefkend küçek müşteri germ turâbî; akreb âbî hüseyinî zühresidir turâbî; hûd âbî 'uşşâk kamer serd türâbî; cevzâ bâdî isfahân mîzân bâdî; cedî bâdî bûselik türkî hâkî; rehâvî zirgûle zuhâl serd huşk; delv ki geveşt nevâ"; Ç: "haml bâdî rast merih bâdî; esed bâdî büzürg kerem terdir; gavs bâdî hicâz; sertân zîrefkend küçek müşteri germ terdir; 'akreb âbî hüseyinî zühresidir âbî; cevzâ bâdî isfahân; mîzân bâdî; cedî bâdî bûselik nur hâkî rehavî; sünbüle hâkî zengûle ırak münteciz hâkî; zuhal serd huşk; delv hâkî geveşt nevâ; akreb âbî hüseyinî; zühre ter ve âbî hisar.

[8a]

**Geldik makâmlar “şerhine kim her”¹⁸³ makâmın aslı nedir tîz ber tîz nerm
ber nerm bu dâirede ânı beyân eyler**

Geldik ırâk dâiresi tîz¹⁸⁷ ber tîz nerm ber nerm

183 Ç: “şerhine ki”

184 Ç: “dâire-i rast budur”

185 M ve Ç: “dügâh, rast, yegâh, sigâh, isfahân”

186 M: “Evvel ki nerme giden bunlardır: hisâr nerm, hüseyînî nerm, isfahân nerm. Karargâh evvel yegâh, dügâh hemân sigâh hemân, çârgâh hemân, geldik dügâh evi, dügâh evi hüseyînî, sigâh evi hisâr dâir, çârgâh evi gerdâniyedâr”; Ç: “evvel yegâh, dügâh hemân, sigâh hemân, çârgâh hemân, geldik dügâh hüseyînîdir, sigâh evi isfahân, çârgâh evi gerdâniyedâr. Evvel ki nerme gider: hisâr nerm, hüseyînî nerm, isfahân nerm karargâh”

187 M: “dâire-i ırâk dâiresi budur”; Ç: “ırâk dâiresi budur”

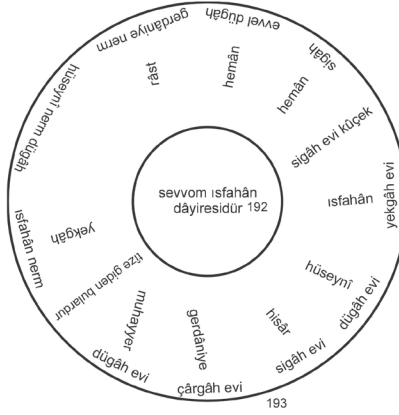
188 M ve Ç: “geldik ırâk dâiresi budur”

189 M ve Ç: “evi” yok

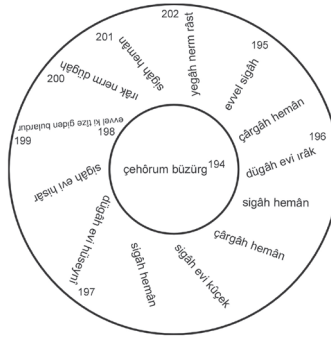
190 Ç: “evvelîn isfahân tîzi gibidir, bunlardır”

[8b]

Geldik ısfahân dâiresi budur¹⁹¹ tîz ber tîz nerm ber nerm

Geldik büzürg dâiresidir tîz ber tîz nerm ber nerm

191 Ç: "âğâzenin dâiresidir"

192 M: "dâireyi nerm ısfahân dâiresi budur"; Ç: "dâireyi süvvom ısfahân dâiresi budur"

193 M: "büzürg dâiresi budur"; Ç: "büzürg âğâzesinin dâiresidir"

194 M ve Ç: "dâire-i çihârom büzürg dâiresi budur"

195 M ve Ç: "evvel sigâh hemân"

196 Ç: "sigâh evi"

197 M: "evi" yok

198 M ve Ç: "evvel ki" yok; M: "yegâh"

199 M ve Ç: "bunlardır"

200 Ç: "ırâk sigâh"; M: "nerm düğâh" yok

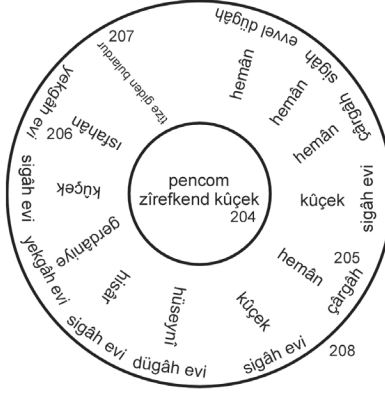
201 Ç: "rast hemân"

202 M ve Ç: "sigâh nerm"

[9a]

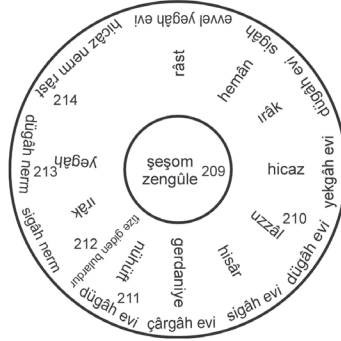
Geldik zîrefkend mâkâmının dâiresi budur²⁰³

tîz ber tîz nerm ber nerm

Geldik zengûle mâkâmının dâiresi budur

tîz ber tîz nerm ber nerm

203 Ç: "âğâzenin dâiresidir"

204 M: "dâire-i pençom zîrefkend dâiresi budur kûçek"; Ç: "pençom zîrefkend dâiresidir kûçek"

205 M ve Ç: "çârgâh hemân" yok

206 Ç: "yegâh evi isfahân" yok

207 M ve Ç: "bunlardır"

208 M ve Ç: "zirgûle"; Ç: "âğâzesinin dâiresidir"

209 M: "dâire-i pençom zirgûle dâiresi budur"; Ç: "dâire-i zirgûle dâiresi budur"

210 Ç: "irâk"

211 Ç: "yegâh"

212 M: "tîz giden bunlardır"; Ç: "tîz giden bunlardır"

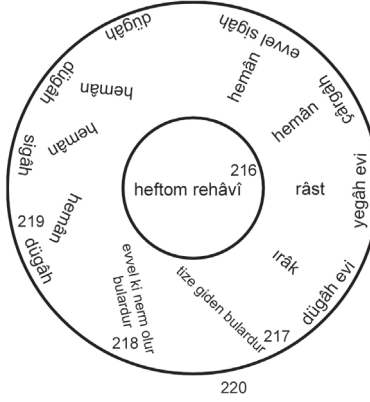
213 M ve Ç: "düğâh nerm yegâh" yok

214 M: "hicâz nerm rast nerm"; Ç: "rast" yok

[9b]

Geldik rehâvî “makâmının dâyiresi”²¹⁵

budur tîz ber tîz nerm ber nerm

Geldik hüseyî “makâmının dâyiresi”²²¹

budur tîz ber tîz nerm ber nerm

215 Ç: “âğâzenin dâiresidir”

216 M ve Ç: “dâire-i heftom rehâvî dâiresi”; M: “budur”

217 M: “dügâh hemân” yok

218 M: “evvel ki tîz olandır bunlardır”

219 M: “tîzine”

220 Ç’de rehâvî dâiresi şöyledir: “evvel sigâh, hemân düğâh evi ‘ırâk, yegâh evi hicâz, düğâh evi ‘ırâk, sigâh evi hisâr, cârgâh evi gerdâniye, yegâh evi nühüft, tîze giden bulardır. Düğâh hemân, yegâh hemân, düğâh hemân”

221 Ç: “âğâzesinin dâiresidir”

222 M: “dâire-i heftom hüseyî dâiresi budur”; Ç: “dâire-i heftom hüseyî dâiresidir”

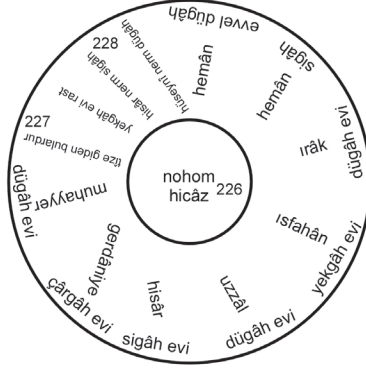
223 M ve Ç: “bunlardır”

224 M: “yegâh evi sigâh nerm hisâr rast hüseyî nerm nerm düğâh nerm”; Ç: “yegâh evi sigâh hisâr rast hüseyî”

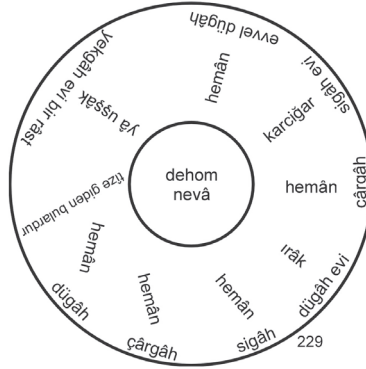
[10a]

Geldik hicâz “makâmının dâiresi”²²⁵

budur tîz ber tîz nerm ber nerm

Nevâ makâmının dâiresi budur tîz ber tîz nerm ber nerm

225 M ve Ç: “âğâzesinin dâiresidir”

226 M: “dâire-i nohom hicâz dâiresi budur”; Ç: “dâire-i nohom hicâz dâiresidir”

227 M ve Ç: “tîze giden bunlardır”

228 Ç: “sigâh” yok

229 M: “evvel düğâh hemân çârgâh hemân sigâh evi karcığâr düğâh evi ‘irâk sigâh hemân çârgâh hemân tîzine giden bunlardır yegâh evi rast ‘uşşâk hemân”; Ç: “evvel hemân ‘uşşâk düğâh çârgâh hemân sigâh evi karcığâr düğâh evi ‘irâk sigâh hemân tîze giden bunlardır yegâh evi”

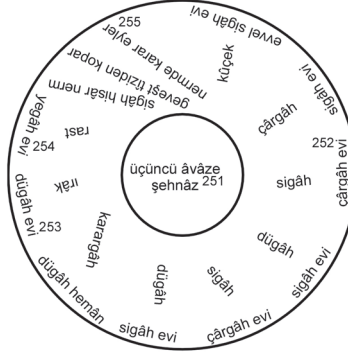
Geldik bûselik “dâyiresinin makâmı budur”²³⁰

239 M: “duvâzdehom ‘uṣṣâk dâiresidir”; Ç: “âğâze-i ‘uṣṣâk dâiresidir”

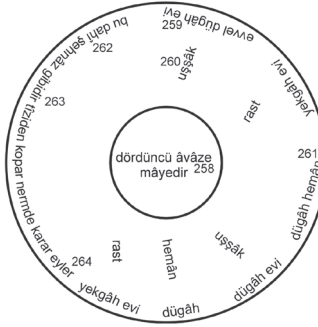
[11b]

Geldik şehnâz âvâzesinin²⁴⁹ “dâiresi budur”²⁵⁰

tîz ber tîz nerm ber nerm

Mâyê âvâzesinin²⁵⁶ dâiresi budur²⁵⁷ tîz ber tîz nerm ber nerm

249 M ve Ç: “dâiresidir”

250 M ve Ç: “âğâze”

251 M: “Üçüncü âğâze şehnâzdır budır”; Ç: “Üçüncü şehnâz dâiresidir”

252 M: “evi” yok

253 M ve Ç: “âğâze”; Ç: “dügâh evi” yok

254 Ç: “yegâh” yok

255 M: “ider”

256 M ve Ç: “âğâze”

257 M ve Ç: “geldik mâye âğâzesinin dâiresidir”

258 Ç: “mâye dairesidir”

259 Ç: “evi” yok

260 M: “uşşâk” yok

261 Ç: “dügâh evi”

262 Ç: “bu dâhî” yok

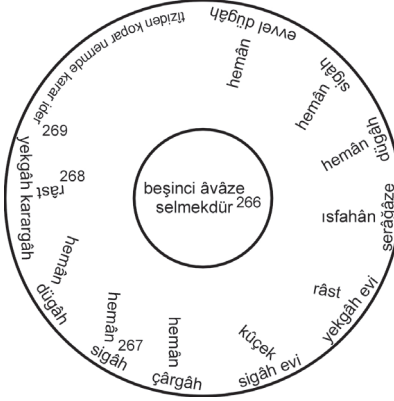
263 M: “evi”; Ç: “gibi”

264 M: “ider karar ‘uşşâk’”; Ç: “ider”

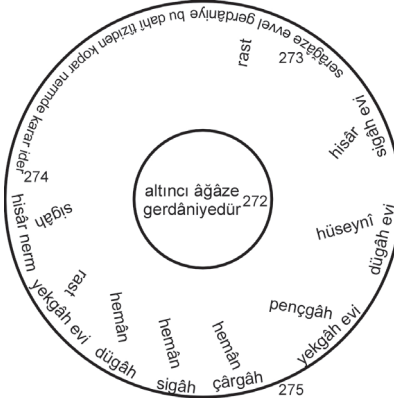
[12a]

Geldik selmek âvâzesinin “dâyiresi budur”²⁶⁵

tîz ber tîz nerm ber nerm

Gerdâniye²⁷⁰ âvâzesinin dâyiresi²⁷¹ budur tîz ber tîz nerm ber nerm

265 Ç: “dâiresidir”

266 Ç: “selmek dâiresidir”

267 Ç: “sigâh hemân” yok

268 M: “rast” yok

269 M: “tîzden tîzler nermde karar eyler”; Ç: “tîz kopar”

270 M: “geldik”

271 Ç: “dâiresidir”

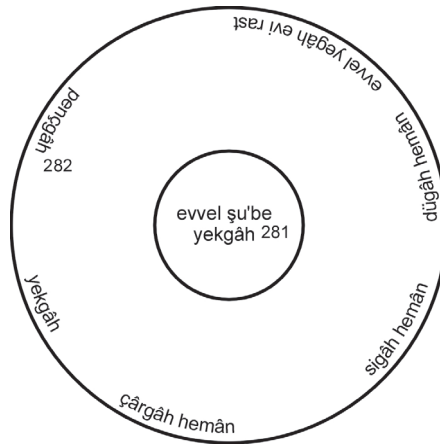
272 Ç: “altıncı ser âğâze gerdâniye dâiresidir”

273 Ç: “ser âğâze” yok

274 M: “tîz ber tîz nerm ber nerm”

275 Ç: “gerdâniye dâiresi şu şekildedir”

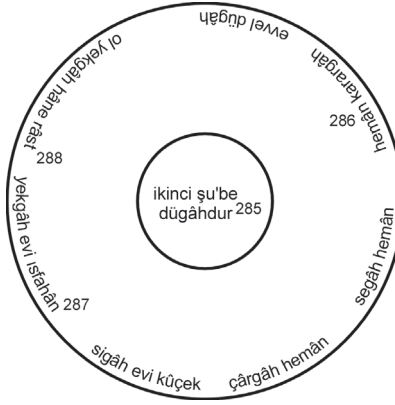
Geldik hisâr “âvâzesinün dâyiresi budur”²⁷⁶ tîz ber tîz nerm ber nerm

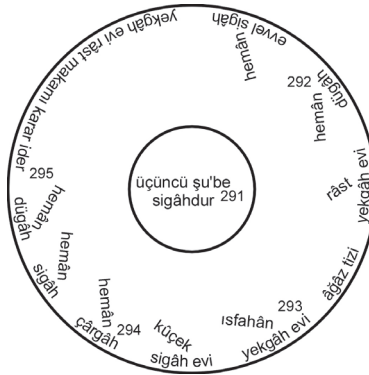
282 M: “pençgâh temâm”

[13a]

Dügâh²⁸³ merkezinün “dâyiresi budur”²⁸⁴ tîz ber tîz nerm ber nerm

Sigâh²⁸⁹ merkezinün “dâiresi budur”²⁹⁰ tîz ber tîz nerm ber nerm

283 M ve Ç: “geldik düğâh”

284 Ç: “dâiresidir”

285 Ç: “şu’belerdir düğâh dâiresidir”

286 Ç: “hemân” yok

287 Ç: “yekgâh evi ısfahân” yok

288 Ç: “ol yekgâh evi hâne rastdır”

289 M: "geldik sigâh"

290 Ç: “dâiresidir”

291 Ç: "şu'belər sigâh dâiresidir"

292 M: “dügâh hemân” yok

293 Ç: “yekgâh” yok

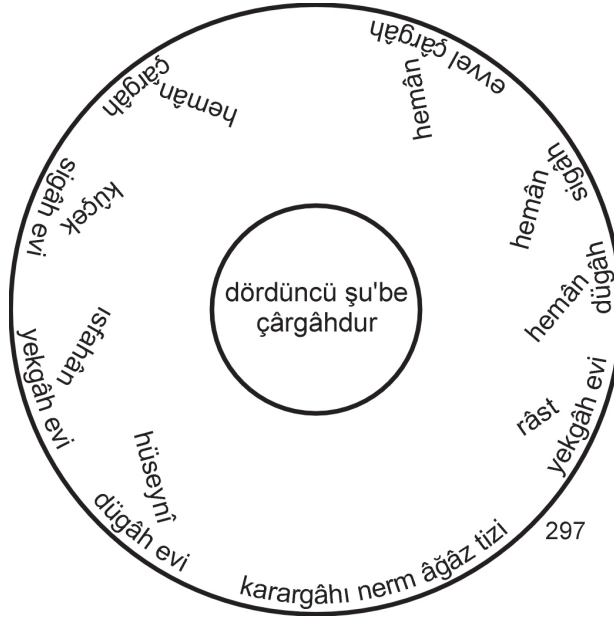
294 M: “hemân”; Ç: “çargâh hemân” yok

295 Ç: “temâm”

[13b]

Geldik çârgâh merkezinün “dâyiresi budur”²⁹⁶

tîz ber tîz nerm ber nerm²⁹⁷

Geldik “bu cedâvil bâbına kim terkîbleri beyân ider”²⁹⁸

beste nigâr	nirzî	pençgâh	beste İsfahân	zîkeş hâverân
zîrkeşîde	‘aşîrân	İsfahâne	‘uzzâl	nihâvend

296 Ç: “dâiresidir”

297 Ç: “dördüncü şu’be çârgâhtır” yok

298 M ve Ç: “geldik bir bâb dahi kim terkîbler beyânındadır”; E.N.: Tabloda yer alan çeşitli terkib adları ile tariflerin yer aldığı çizelge arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin tabloda yer almalarına karşın aşîrân, bahr-i nâzik, nevrûz-ı rûmî, rekb ve avâze-i zenbûr’un tarifleri çizelgede yoktur. Buna karşılık, tabloda bulunmadıkları halde ırak mâye ile sigâh mâyenin tarifleri verilmiştir. Böylece tabloda toplam elli beş terkib adı yer alırken, tarifi verilenlerin sayısı elli üç tanedir. Ancak ismen zikredilenlerin toplamı elli yedi olmaktadır.

[14a]

hümâyûn	bahr-i nâzik	hisârek	türkî hicâz	hicâz muhâlif
râhatü'l-ervân	nevâ aşîrân	zâvîlî	müberkâ'	zemzeme
nevrûz-ı rûmî	rekb	rekb nevrûz	zîrefkend büzürg	sâzkâr
nihavend-i rûmî	nişâvurek	vech-i hüseyinî	karcigâr	rûy-i irâk
müstefâr	nigâr	gerdâniye nigâr	gerdâniye büselik	muhayyer
sibahr	hüseyinî 'acem	hicâz büzürg	muhâlif	hisâr evic
nühûf	nigâmik	'acem zîrkeşîde	rast mâye	uşşâk

299 M: "nevrûz"; Ç: "rekb nevrûz"

300 Ç: yok

301 Ç: "gerdâniye"; M: "nigâr gerdâniye"; E.N.: Terkid tarifinde sadece "gerdâniye" yazılmış.

302 Ç: yok; E.N.: Terkid tarifinde "muhâlifef" olarak verilmiş.

303 M ve Ç: "uşşâk'dan sonra sigâh mâye var"; E.N.: "uşşâk mâye" olması gerekiyor. Nitekim terkid tarifi "uşşâk mâye" olarak verilmiş ve ardından da tabloda yer almamasına rağmen "sigâh mâye"nin tarifi yapılmıştır.

[14b]

terkib-i sabâ	nevrûz 'acem	çârgâh 'acem	sigâh 'acem	dügâh 'acem
hicâz 'acem	'uzzâl 'acem	'acem rast	sebzendersebz	avâze-i zenbûr

Geldik bir bâb dahi³⁰⁶ terkîblerin aslın bildür³⁰⁷

Bestenigâr oldur kim gerdâniye âgâz ide, çârgâh yüzünden sigâh karâr ide.
Nîrîzî oldur kim hicâz âgâz ide, ine, rast evinde karâr ide.
Pençgâh oldur kim ısfahân âgâz ide, ine, rast evinde karâr ide.
Beste ısfahân oldur kim ısfahân âgâz ide, temâm sigâh evinde karâr ide.
İsfahâne ³⁰⁷ oldur kim ısfahân âgâz ide, ine, acem evinde karâr ide.
Zilkeş havâran oldur ki hüseyinî âgâz ide, ine, acem evinde karâr ide.
Zîrkeşîde oldur ki hüseyinî âgâz ide, ine, rehâvî evinde karâr ide.

304 M ve Ç: yok

305 M ve Ç: yok

306 M ve Ç: "dahi bâb"

307 Ç: "İsfahân"

[15a]

Aşîrân oldur ki ³⁰⁸ hüseyñî âğâz ³⁰⁹ ide, ine, rast “evinde” ³¹⁰ karâr ide.
Uzzâl oldur ki ³¹¹ uzzâl âğâz ide, ine, acem evinde ³¹² karâr ide.
Nihâvendek oldur ki ³¹³ hicâz göstere, yukarudan ine, yine hicâz evinde ³¹⁴ karâr ide.
Hümâyûn oldur ki ³¹⁵ temâm zengûle ³¹⁶ göstere, ine, rehâvî evinde ³¹⁷ karâr ide ³¹⁸ .
Hisârek oldur ki hüseyñî altından bir perde sigâh göstere, ısfahân yüzünden sigâh karâr ide.
Türkî hicâz oldur ki ³¹⁹ hisâr göstere, uzzâl yüzünden ine, yine “hicâz karâr ide” ³²⁰ .
Hicâz muhâlîf oldur ki ³²¹ hicâz göstere, ine, temâm karciğâr ³²² karâr ide.
Râhatü’l-ervâh oldur ki hicâz göstere, ine ³²³ , ırâk evinde karâr ide.
Nevâ aşîrân oldur ki nevâ âğâz ide ³²⁴ , ine, karciğâr evinde karâr ide.
Zâvili oldur ki ³²⁵ segâh âğâz ide, düğâh evinde karâr ide.
Müberkâ’ oldur ki ³²⁶ çârgâh âğâz ide, ine, sigâh evinde karâr ide.
Terkîb-i zemzem oldur ki ³²⁷ nevrûz âğâz ide, aşağı ³²⁸ ine, rehâvî evinde karâr ide.
Rekb-i nevrûz oldur ki ³²⁹ kûçek âğâz ide, düğâh göstere, yine ³³⁰ kûçek karâr ide ³³¹ .

308 M: “kim”

309 M: “âğâze oldur kim”

310 M: yok; Ç: “anda”

311 M: “kim”

312 Ç: “anda”

313 M: “kim”

314 Ç: “anda”

315 M: “kim”

316 M ve Ç: “zirgûle”

317 Ç: “anda”

318 M ve Ç: “Bahr-i nâzik oldur ki (M: “kim”) hicâz yüzünden sigâh göstere, ine, düğâh evinde karâr ide”

319 M: “kim”

320 Ç: “hicâz evinde”

321 M: “kim”

322 Ç: “karciğâr anda”

323 Ç: “ine yine”

324 Ç: “ine yine”

325 M: “kim”

326 M: “kim”

327 M: “kim”

328 M: “ide aşağı” yok

329 M: “kim”

330 M: “ve yine”

331 Ç: “evinde karâr ide”

[15b]

Zîrefkend büzürg oldur ki büzürg yüzünden sigâh “göstere, ine, mâye” ³³² karâr ide.
Sâzkâr oldur ki sigâh âğâz ide, mâye göstere, karciğâr göstere, rast ³³³ karâr ide” ³³⁴ .
Nihâvend-i rûmî oldur ki ³³⁵ hicâz âğâz ide, ine, kûçek evinde karâr ide.
Nişâvürek oldur ki ³³⁶ çârgâh âğâz ide ³³⁷ , hüseyñiden ine, mâye göstere, rast evinde ³³⁸ karâr ide.
Vech-i hüseyñ oldur ki ³³⁹ hüseyñî evinden ³⁴⁰ karciğâr âğâz ide, pençgâh yüzünden düğâh ³⁴¹ karâr ide.
Karciğâr oldur ki ³⁴² nevâ yüzünden çârgâh göstere, yine düğâh evinde karâr ide.
Rûy-i ırâk oldur ki ³⁴³ ırâk altından sigâh âğâz ³⁴⁴ ide, ine, “temâm ırâk karâr ide” ³⁴⁵ .
Müsteâr oldur ki ³⁴⁶ büzürg yüzünden uzzâl göstere, temâm dahi ine, sigâh ³⁴⁷ karâr ide.
Nigâr oldur ki ³⁴⁸ gerdâniye âğâz ide, çârgâh evinden ine, mâye ³⁴⁹ karâr ide.
Gerdâniye ³⁵⁰ oldur ki ³⁵¹ gerdâniye âğâz ide, ine, çârgâh evinde karâr ide.
Nigâr-ı nîk oldur ki ³⁵² çârgâh âğâz ide, ine, rehâvî evinde karâr ide.
Gerdâniye bûselik oldur ki ³⁵³ gerdâniye âğâz ide, bûselik yüzünden rast ³⁵⁴ karâr ide.
Muhayyer oldur ki ³⁵⁵ tîz düğâh âğâz ide, hüseyñî yüzünden yine düğâh karâr ide.

332 Ç: “mâye evinde”

333 Ç: “rast evinde”

334 M’de bir istinsah karışıklığı olduğu anlaşılmakta olup, şu şekilde verilmiştir: “zîrefkend büzürg büzürg yüzünden sigâh evinde âğâze mâye göstere karciğâr göstere karâr ide”

335 M: “kim”

336 M: “kim”

337 M: “âğâz”; Ç: “ide” yok

338 M: “evinde” yok

339 M: “kim”

340 M: “evinde”

341 Ç: “düğâh evinde”

342 M: “kim”

343 M: “kim”

344 M: “âğâz” yok

345 Ç: “ırâk evinde karâr ide”

346 M: “kim”

347 Ç: “sigâh evinde”

348 M: “kim”

349 Ç: “mâye evinde”

350 M ve Ç: “gerdâniye nigâr”; E.N. Gerdâniye nigâr olmalıdır; tabloda “gerdâniye nigâr” adıyla verilmiş.

351 M: “kim”

352 M: “kim”

353 M: “oldur ki” yok

354 Ç: “rast evinde”

355 M: “kim”

[16a]

Sibahr oldur ki ³⁵⁶ “tîz düğâh” ³⁵⁷ âğâz ide ³⁵⁸ , hisâr yüzünden kûçek evinde karâr ide.
Hüseyî acem oldur ki ³⁵⁹ hüseyî âğâz ide, ine ³⁶⁰ , acem evinde karâr ide.
Hicâz büzürg oldur ki ³⁶¹ tîzîden hicâz göstere, ine, büzürg evinde karâr ide.
Muhâlifek oldur ki tîzîden sigâh göstere, uzzâl yüzünden hicâz ³⁶² karâr ide.
Hisâr eviç oldur ki hisârî temâm göstere, ine, büzürg makâmından ³⁶³ karâr ide.
Nühüft “oldur ki tîzden düğâh göstere” ³⁶⁴ , ‘uzzâl yüzünden hicâz ³⁶⁵ karâr ide.
Rast mâye oldur ki ³⁶⁶ rast temâm göstere, ine, mâye ³⁶⁷ karâr ide.
Irâk mâye oldur ki irâk temâm göstere, ine, mâye ³⁶⁸ karâr ide.
Uşşâk mâye oldur kim uşşâk göstere, ine, mâye ³⁶⁹ karâr ³⁷⁰ ide.
Sigâh mâye oldur kim ³⁷¹ sigâh göstere ³⁷² , temâm ine, yine mâye ³⁷³ karâr ide.
Terkîb-i sabâ oldur ki ³⁷⁴ nevrûz âğâz ³⁷⁵ ide, sigâh evinde karâr ide.
Acem zîrkeşîde ³⁷⁶ oldur ki çargâh acem âğâz ide, rehâvî yüzünden hicâz ³⁷⁷ karâr ide.
Nevrûz acem oldur ki ³⁷⁸ nevrûz rûmî göstere, Irâk yüzünden düğâh ³⁷⁹ karâr ide.

356 M: “kim”

357 M ve Ç: “muhayyer”

358 Ç: “ide” yok

359 M: “kim”

360 M ve Ç: “temâm ide”

361 M: “kim”

362 Ç: “hicâz evinde”

363 Ç: “anda”; M: “evinde”

364 M: “dügâh perdesinden şuru’ idüb, düğâh gibi göstere ve”

365 Ç: “hicâz evinden”

366 M: “kim”

367 Ç: “mâye evinde”

368 M: “yine mâye”

369 M ve Ç: “yine mâye”

370 Ç: “evinde karâr”

371 Ç: “ki”

372 M: “göstere” yok

373 Ç: “mâye evinde”

374 M: “kim”

375 M: “âğâz” yok

376 M ve Ç: “zîrkeşîde”

377 M ve Ç: “dügâh”

378 M: “kim”

379 Ç: “dügâh” yok

[16b]

Çârgâh acem oldur ki ³⁸⁰ çârgâh göstere, ırâk yüzünden düğâh ³⁸¹ karâr ide.
Sigâh acem oldur ki ³⁸² sigâh âğâz ide, ırâk yüzünden düğâh ³⁸³ karâr ide” ³⁸⁴ .
Düğâh acem oldur ki ³⁸⁵ düğâhı temâm ³⁸⁶ göstere, ırâk yüzünden yine düğâh ³⁸⁷ karâr ide.
Hicâz acem oldur ki ³⁸⁸ hicâz âğâz ide, ırâk yüzünden “yine düğâh” ³⁸⁹ karâr ide.
Uzzâl acem oldur ki ³⁹⁰ uzzâl âğâz ide, hicâz yüzünden ine ³⁹¹ , ırâk yüzünden düğâh ³⁹² karâr ide.
Acem rast oldur ki ³⁹³ düğâh evinden ırâk göstere düğâh ³⁹⁴ yüzünden rast ³⁹⁵ karâr ide.

Sebzendersebz oldur ki³⁹⁶ çârgâh ve büzürg ve hicâz ve mâye ve pençgâh ve rehâvî ve nühüft ve uzzâl³⁹⁷ cem’³⁹⁸ ola, adın³⁹⁹ sebzendersebz koyalar⁴⁰⁰. Vârid-i Muhammed Lala bu sekiz makâmı cem’ itdi⁴⁰¹, bir terkîb eyledi, ana sebzendersebz “ad kodı. İmdi”⁴⁰² sen dahi dilerse bu⁴⁰³ terkîbleri ve bu âvâzeleri bilesin⁴⁰⁴ ve bu ilimden⁴⁰⁵ haberdâr olasin. Ve bir üstâda hizmet

380 M: “kim”

381 Ç: “dügâh evinde”

382 M: “kim”

383 Ç: “dügâh evinde”

384 M ve Ç: “sigâh-ı ‘acem’” satırı öncedir

385 M: “kim”

386 M: “temâm” yok

387 Ç: “ine düğâh evinde”

388 M: “kim”

389 Ç: “ine düğâh evinde”

390 M: “kim”

391 Ç: “ine” yok

392 Ç: “dügâh evinde”

393 M: “kim”

394 M: “ve düğâh”

395 M ve Ç: “yüzünden rast” yok; Ç: “evinden”

396 M: “kim”

397 M ve Ç: “çârgâh,büzürg,hicâz,mâye,pençgâh,rehâvî,nühüft,’uzzâl”

398 Ç: “cem’” yok

399 M ve Ç: “adın” yok

400 M: “isim tesmiye ideler lâkin”; Ç: “ad koyalar”

401 M: “bunları”

402 M: “dendi”

403 M: “gerek”

404 M: “bilüb”; Ç: yok

405 M: “ilmin”; Ç: “ilmde”

eylegil ki⁴⁰⁶ tâ⁴⁰⁷ sen dahi üstâd olasın; tâ tabiatün nâzûk ola. Bundan⁴⁰⁸ sonra te'akkûl idesin⁴⁰⁹; "kendü fehm ve idrâkinden"⁴¹⁰ iki perdeyi, yâ⁴¹¹ iki âvâzeyi, ya⁴¹² iki

[17a] şûbeyi birbirine cem' idüp⁴¹³, fûlan⁴¹⁴ perdeye, fûlan⁴¹⁵ âvâzeyle, fûlan⁴¹⁶ şûbe diyû, ad viresin⁴¹⁷; tâ üstâdlar katında⁴¹⁸ makbûl olasun. Vallâhu a'lem⁴¹⁹.

406 M ve Ç: "kim"

407 M: "tâ ki"

408 Ç: "andan"

409 M: "te'akkûl idesin ki"

410 M ve Ç: "gendün dahi fehmü idrâk idesin"

411 M ve Ç: "ya" yok

412 M ve Ç: "ve"

413 M: "idüb bâkî"

414 M ve Ç: "kalan"

415 M ve Ç: "kalan"

416 M ve Ç: "kalan"

417 M: "isim tesmiye idesin"

418 M: "indinde"

419 M ve Ç: "vallâhu a'lem bi's-sevâb"

Bu bâb⁴²⁰

darb kaç dürlüdür⁴²¹ anı beyân ider

Bilgil ki⁴²² darb iki bahirdür: birine sakîl dirler⁴²³ ve birine hafif dirler⁴²⁴. Ve bu iki darbun iki nev' aslı⁴²⁵ vardır. Ve bu darb-ı sakîlden kaç dürlü darb zâhir olur, beyân idelüm. Darb-ı sakîle tâbî' olan darblar, iş bu darblardur: evvel, vereşân⁴²⁶; ikinci, revân; üçüncü⁴²⁷, türkî; dördüncü, semâî; beşinci, fahte; altıncı, serendâzî; yedinci, buhârî çârdarbî⁴²⁸; sekizinci, hezec; dokuzuncu, evsat; onuncu, çiftedarb. Geldik, darb-ı hafife tâbî'⁴²⁹ olan darblar bunlardır: evvel, remel; ikinci, remel-i kasîr; üçüncü, çehârdarb; dördüncü, sidarb; beşinci, râhkerd;

[17b] altıncı, muhammes; yedinci, remel-i sengîn darbı; sekizinci, çârdarb-ı hafîf⁴³⁰; dokuzuncu, darbeyn. Geldik, darbeyn şerhine. İmdi bilgil ki⁴³¹ bu darbeyn didükleri iki darbdür. Birisi sakîl ve birisi hafîf. Biri devr-i sakîlden ve biri devr-i hafîfden ikisin⁴³² bir yere cem' eylediler, adın darbeyn kodılar⁴³³. Geldik bir dahi kim⁴³⁴ çârdarb-ı hafîfdür⁴³⁵. Bu dahi hemân darbeyn gibi⁴³⁶ bir devr-i "çârdarbeynden ve bir devr-i"⁴³⁷ hafîfden ikisin bir yere cem' eylediler, bir pâre tasnîf itdiler, adını darbeyn kodılar. Geldik, çârdarb-ı sakîl. Bu dahi hem⁴³⁸ darbeyndür; bir devr-i sakîlden ve bir devr-i⁴³⁹ hafîfden. İkinin birbirine⁴⁴⁰ cem'

420 Ç: "geldik bir bâb"

421 M: "kaçtır"

422 M ve Ç: "kim"

423 M ve Ç: "dirler" yok

424 Ç: "dirler" yok

425 Ç: "usûlü" yok

426 M ve Ç: "vereân"

427 M ve Ç'de sayılar, üçten sonra rakamla yazılmış; Ç: dört ve beş rakamları yok

428 Ç: "ber çârı"

429 Ç: "tâbî'" yok

430 M: "sekizinci çâr- darb-ı hafîf" yok; Ç: "hafîf" yok

431 Ç: "bilgil kim"

432 Ç: "ikiyi"

433 M: "dediler"

434 M ve Ç: "kim" yok

435 M: "hafîfdür"

436 M ve Ç: "gibi" yok

437 Ç: yok; M: "darbeyn"

438 M: "nim"; Ç: "hem" yok

439 Ç: "devri" yok

440 M ve Ç: "bir yere"

eylediler. Bir pâre tasnîf etdiler, adını darbeyn kodılar⁴⁴¹. İllâ müntehâsı⁴⁴² sakîl⁴⁴³ haffıdır. Emmâ bundan sonra geldik nakarât hesâbına kim nakarât ne nesnedür⁴⁴⁴? Şöyle kim⁴⁴⁵ şuarânun şiirde kısmı, ilm-i arûzdur: mefâ'ilün fe'ilâtün işine gerekdür.

[18a] Gûyendeye dahi darb ve⁴⁴⁶ usûl ve⁴⁴⁷ kısm-ı nakarât, işine gerekdür. Geldik, darb-ı sakîl yigirmi dört nakarâtdur. Yâni yigirmi dört harfdür. Şöyle ki dört kez⁴⁴⁸ tekrâr idesin ki⁴⁴⁹ ten⁴⁵⁰ ten ten yigirmi dört harf temâm olur⁴⁵¹. Geldik, dâyire-i haff⁴⁵² on altı nakarâtdur: iki kez ki⁴⁵³ tenen tenen ten diye⁴⁵⁴ on altı harf temâm olur. Geldik, dâyire-i remel-i tavil on sekiz nakarâtdur⁴⁵⁵: ten ten tenen tenen⁴⁵⁶ ten ten ten ten, on sekiz harf⁴⁵⁷ temâm olur. Geldik, remel-i kasîr on dört harfdür⁴⁵⁸: ten ten ten tenen tenen ten⁴⁵⁹ diyesiz⁴⁶⁰ on dört harf⁴⁶¹ temâm olur. Geldik, çârdarb "ki iki devirdür"⁴⁶²: biri haff ve⁴⁶³ biri remel-i kasîr⁴⁶⁴. İki kerret tenen tenen ten ve bir kerret ten ten ten tenen tenen diyesin⁴⁶⁵ temâm olur. Geldik, dâyire-i muhammes-i tavîl hem iki devirdür: biri sakîl ve biri fâhte-i çârdarbdur. Dört kerre ten ten ten diyesin ve bir kerret ten tenen tenen. On dört

441 M: "dediler"

442 M ve Ç: "intihâsı"

443 M: "sakîl ve"

444 M ve Ç: "nesne"

445 M ve Ç: "kim"

446 M ve Ç: "ve" yok

447 M ve Ç: "ve" yok

448 M: "dört kerre"

449 M ve Ç: yok

450 M ve Ç: "tenen"

451 M ve Ç: "tamamdır"

452 M ve Ç: "haffı"

453 M ve Ç: "iki kez ki" yok

454 Ç: "diye" yok

455 M: "nakarâtdır çün"

456 Ç: "tenen" yok

457 M: "harf" yok

458 M: "harf çün"

459 Ç: "ten" yok

460 M: "diyesin"; Ç: yok

461 M ve Ç: "harf" yok

462 M: "iki devirdür"; Ç: "ikidür ve birdür"

463 M ve Ç: "ve" yok

464 M ve Ç: "kasîr ki"

465 Ç: "diyesin" yok

[18b] harfi⁴⁶⁶ fâhte-i çârdarbdur ve yigirmi dört harf⁴⁶⁷ darb-ı sakıldür⁴⁶⁸; otuz sekiz harf⁴⁶⁹ temâm olur. Geldik, vereşân on iki nakarâtdur: bir kerret⁴⁷⁰ tenenen tenenen tenenen diyesin⁴⁷¹ on iki harf⁴⁷² temâm olur.

Geldik, türkî darb on harfdür. Çün bir kez⁴⁷³ ten tenen tenen ten diyesin⁴⁷⁴ on⁴⁷⁵ harf temâm olur. Geldik, fâhte darbı on dört harfdür⁴⁷⁶: ten tenenen tenen tenen ten diyesin, on dört harf temâm⁴⁷⁷ olur. “Bu dahi temâm oldu”⁴⁷⁸.

466 M ve Ç: “harf olur”

467 Ç: “harfdır”

468 Ç: “sakıl”

469 Ç: “harf” yok

470 M ve Ç: “kere”

471 Ç: “diyesin” yok

472 M: “harf” yok

473 M ve Ç: “kerre”

474 Ç: “diyesin” yok

475 M ve Ç: “on harf”

476 M: “çün bir kere”; Ç: “çün” var

477 M: “temâm” yok

478 M ve Ç: yok

Bu⁴⁷⁹ bâb

dâyire-i sakîl beyanındadır

Bilgil kim⁴⁸⁰ dâyre-i sakîl bir bahirdür⁴⁸¹ ve⁴⁸² dâyre-i⁴⁸³ haff bir bahirdür. Dâyre-i sakîlin nısfı var, rûb'u var⁴⁸⁴. Nısfı, remel; rûb'u, hezecdür. Geldik, dâyre-i haffin dahi⁴⁸⁵ nısfı var, rûb'u var⁴⁸⁶. Nısfı⁴⁸⁷ muhammes-i kasîrdür; rûb'u hezec-i kasîrdür. Bilgil ki her⁴⁸⁸ üstâdlar ki geldiler, cihânda

[19a] yâdigâr kodılar, gitdiler. Seninçün zahmetler çekdiler. Her bir kişi⁴⁸⁹ kendü hâli mikdârınca, akl ü firâseti irdüğince bu fende dürişdiler ve⁴⁹⁰ bu fende terkîbler ve makâmlar bünyâd eylediler ve fâydeler buyurdılar gitdiler ve ben zâif ü nahîf dahi hem⁴⁹¹ ol üstâdlardan işitdügümden ve öğrendiğimden⁴⁹² şikeste vü⁴⁹³ beste kuvvetim “yetdüğü mikdar didüm ve yazdum”⁴⁹⁴; tâ seninçün kenz ola. Sen dahi⁴⁹⁵ bu fakîr⁴⁹⁶ ü hakîri⁴⁹⁷ duâyile anasın⁴⁹⁸. “Vallâhü’-l müste’an ve ‘aleyhi’t- teklân”⁴⁹⁹.

Geldik bir dahi, bir nice üstâdlar rivâyet eylediler ki asl-ı darb ikidür: bir sakîldür⁵⁰⁰ ve bir haffdür. Sakîl ve⁵⁰¹ haff oldur ki beyân eyledük. Bir nice üstâdlar eydürler ki asl-ı darb altıdur: biri revândur, biri türkî darbdur⁵⁰², biri

479 M ve Ç: “bu” yok

480 M ve Ç: “bir bahirdir”

481 Ç: “dür” yok

482 Ç: “bâb dâire-i sakîl bir bahir sakîlin sakîl”

483 Ç: “dâyire-i” yok

484 Ç: “var” yok

485 M ve Ç: “dahi” yok

486 M: “var, rub'u var” yok; Ç: “rub'u var” yok

487 M ve Ç: “nısfı var”

488 Ç: “her” yok

489 Ç: “her bir kişi” yok

490 Ç: “ve” yok

491 M: “hem dahi”; Ç: “dahi”

492 M ve Ç: “öğrendiğimden gayrı”

493 M: “vü” yok

494 Ç: “yetdiğince yazdım”

495 M ve Ç: “sen dahi” yok

496 M: “fakîri” yok

497 Ç: “hakîri” yok

498 M ve Ç: “anasın”

499 M ve Ç: yok

500 M ve Ç: “sakîl”

501 M ve Ç: “ve” yok

502 M ve Ç: “darbdur” yok

semâî, biri fâhtedür⁵⁰³, biri remel-i tîz, biri remel-i sengîndür⁵⁰⁴. Bunları dahi beyân eyledük ki kaç nakarâtdur. Biribirine benzemezler, emmâ biribirine yakınlerdür⁵⁰⁵. “Şimden girû dâyireleri diyelüm”⁵⁰⁶.

503 M ve Ç: “fâhte”

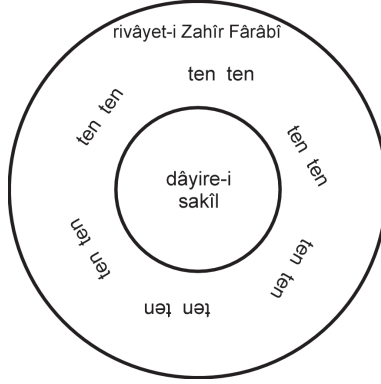
504 M ve Ç: “sengîn”

505 M ve Ç: “yakındır”

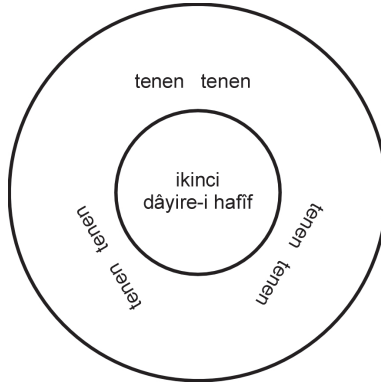
506 M: “ol dâire beyân olunur”; Ç: “ol dâire sakıldirler”

[19b]

Evvel dâyre-i sakîl

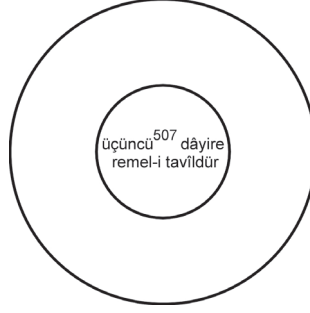

Dâyire-i haffî

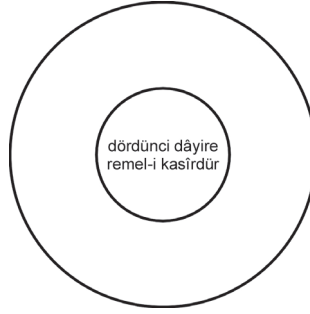

[20a]

Dâyire-i remel-i tavîl⁵⁰⁷

Dâyire-i remel-i kasîr

507 E.N.: Metinde “ikinci” olarak verilmesine karşın, burada usul sıralanışı dikkate alınarak “üçüncü” şeklinde düzeltilmiştir.

[20b]

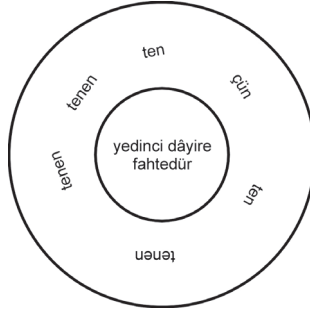
Dâyire-i vereşân

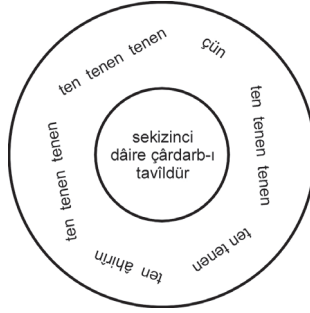
Dâyire-i türkî darb

[21a] Dâyre-i fâhte

Dâyre-i çârdarb

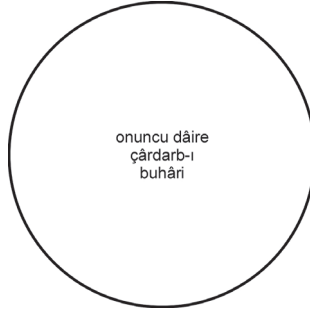

[21b]

Dâyire-i muhammes-i tavîl

Dâyire-i çârdarb-ı hafîf

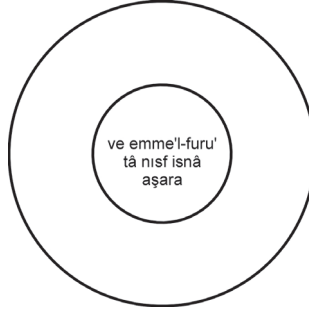

[22a]

Dâyire-i sakîl-i tavîl, hem darb-ı sakîl

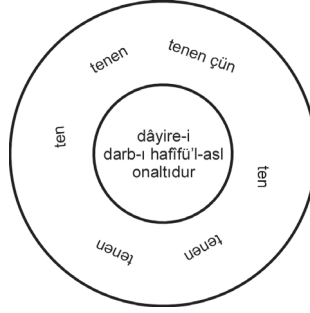
Fûru' nısf⁵⁰⁸

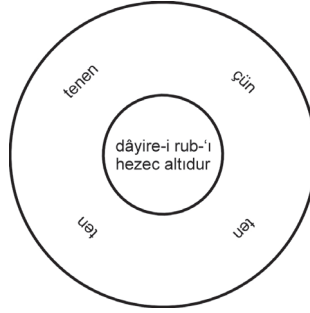
508 E.N.: “Fûru’ nısf” ifadesi burada, “sakîl usulünün yarısı” anlamında kullanılmıştır ki bu ifade, metinde “remel” usulü olarak tarif edilir. Usulün uygulamasının on iki harf üzerine gerçekleştirilmesi gerektiği ise, şekildeki “emme’l fûru tâ nısf isnâ aşere” açıklamasından anlaşılmaktadır.

[22b]

Dâyire-i rub'î hezec

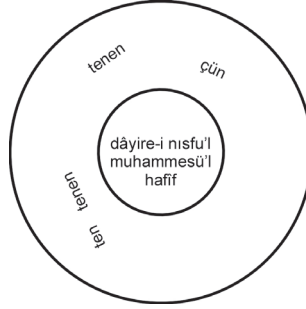

Dâyire-i darb-ı haffü'l-asl

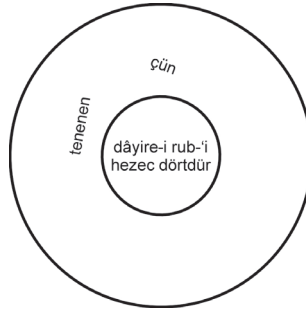

[23a]

Dâyire-i nısf-ı muhammesü'l-haff

Dâyire-i rub'ı hezec

[23b]

Dâyire-i darb-ı sakîlü'l-hafîf

Dâyire-i remel-i sengîn⁵⁰⁹

509 E.N.: Ç'de yer alan usul daireleri: revan, vereşan, türki, fahte, semaî, nigâr çârdarb, serendâzî, remel-i hafîf, hezec evsâd, çârdarb, çiftedarb, Muhammed lala, remel-i kasîr, remel-i sengîn, sedarb, darbeyn ve darb olarak yer alırken, M'de ise: semaî, darb-ı hafîf daireleri ile muhammes, darb, darbeyn ve remel-i sengîn bölmelerini içeren, ayrı bir daire şeklinde verilmiştir.

[24a] Bilgil kim⁵¹⁰ rivâyet⁵¹¹ eyler sahîb-i darbeyn Hârûn ve sahîb-i çârdarb Muhammed Rebâbî ve üstâd Kemâl-i Tebrîzî ki⁵¹² sâhib-i dûvânizdeh şeşdür ve Şeyh Safiyyüddîn Abdûlmü'min ve Ebû Alî Sînâ ve Zahîr Fârâbî ve dahi üstâdlar rivâyet eylerler ki aslı on ikidür ve altı âvâzedür ve dört şubedür ve girû⁵¹³ kalan terkîblerdür. Nitekim yukaru⁵¹⁴ beyân eyledük.

510 M: "ki"

511 M: "revâhib"; Ç: "revâhibler"

512 Ç: "Tebrîzî" mükerrerdur

513 M ve Ç: "girû" yok

514 M ve Ç: "yukarıda"

Bâb⁵¹⁵

“Geldik, bu bâb dahi”⁵¹⁶ ânı beyân eyler ki darb nedür, usûl nedür, zemân nedür? Bilgil ki⁵¹⁷ usûl, “asl”un cem’idür. Usûl bir kâidedür ki anın aslı yoktur; hemân Allah’dan⁵¹⁸ bir bahşâyışdür kime kim⁵¹⁹ dilerse virur. Darb oldur ki iki zemân arasında vâki’ ola. Zemân oldur ki⁵²⁰ iki darb arasında vâki’ ola. Pes usûl ol⁵²¹ nesne değıldür ki kimse anı göre vü öğrene. Nitekim Hak Teâlâ “Celle Celâlüh”⁵²² bir kimseye⁵²³ hûb⁵²⁴ sûret veyâ âvâz-ı⁵²⁵ hoş “virur ammâ”⁵²⁶ usûli olmasa

[24b] safâsı olmaz. Pes usûl dahi hidâyetdür.

Hikâyet: Buna münâsib bir⁵²⁷ hikâyet eylerler ki Ebû Alî Sînâ dâyim eydürdi ki⁵²⁸: “âlemde hiçbir ilim varmadur ki ben ânı bilmezem?” Çün Safiyyüddin Abdilmümin bunu işitdi. Bağdad şehrinde altı şâkirdi vardı. Kendü terbiyet eylemişdi ve ilm-i mûsîkîyi hûb öğretmişdi. “Anları getürdi”⁵²⁹, Mısır şehrine viribdi⁵³⁰ ve eyitdi: “varun Ebû Alî Sînâ’nun katında”⁵³¹ bu ilmi eydün! İşitsün⁵³² göre ki ilm nicedir “ve görün kim nedir!”⁵³³ El-hâsıl şâkirdler⁵³⁴ çün Mısır’a geldiler, Bû⁵³⁵ Alî Sînâ’yı buldular. Dest⁵³⁶ bûs eylediler, oturdılar. Hakkı-l kûdum bir nevbet-i müretteb başladılar, eyitdiler. Bû Alî⁵³⁷ hayrân kaldı. Bunların

515 M: “bâbı diğer”; Ç: “bir bâb dahi”

516 M: “geldik bir bâb dahi”; Ç: yok

517 M ve Ç: “kim”

518 M ve Ç: “Allah zülcelâl celle şânühü hazretlerinden”

519 M: “kime ki”; Ç: “kim”

520 M: “kim”

521 Ç: “ol” yok

522 M ve Ç: yok

523 M ve Ç: “kimesneye”

524 Ç: “hûb” yok

525 M: “âğâzeyi”; Ç: “âğâze”

526 Ç: “durur”

527 M ve Ç: “bir” yok

528 M: “aydurdu kim”

529 M ve Ç: “gönderdi bunları”

530 M ve Ç: “vardı”

531 M ve Ç: “Sînâ’ya”

532 M ve Ç: “tâ ki işide, göre ne ki nedir”

533 M ve Ç: yok

534 M: “şâkirdler”

535 M ve Ç: “Ebû”

536 Ç: “desti”

537 M ve Ç: “Ebû ‘Alî Sînâ”

haberini ve vâsfin işitmişti, veli bunları görmemişti. Hemân ki⁵³⁸ nevbet âhir oldu, bu fenni gâyet beğendi ve bunları hoş gördi ve eyitdi: “hûb ve⁵³⁹ lâtif ve

[25a] nâzik⁵⁴⁰ ilm” didi. Gayet hoş vakt oldu⁵⁴¹ ve bu ‘ilme⁵⁴² meşgul oldu. Çok zemân ve hayli rûzîgâr sa’y eyledi; tâ cümle makâmâtın aslını ve fer’ini bildi. Her birünün nakarâtını ve dairesini ve merkezin anladı. Diledi ki⁵⁴³ bu fende nesne tasnîf eyleye, velî darb ve⁵⁴⁴ usûlü zabt idemedi. Çok taleb eyledi, dürişdi⁵⁴⁵, müyesser olmadı, âciz kaldı. “Bes eyle olsa”⁵⁴⁶ usûl dahi hidâyetmiş ve bu hikâyet dahi⁵⁴⁷ “bu mahalde”⁵⁴⁸ temâm oldu.

Geldik bir kısım dahi oldur kim⁵⁴⁹ nevbete niçün nevbet dirler⁵⁵⁰ Ve nice ideler kim⁵⁵¹ nevbet ola? Anı⁵⁵² beyân idüb, takrir kılalum. Bilgil kim nevbet-i “müretteb oldur kim”⁵⁵³ evvel ki bünyâd eyleye, bir makâm göstere. Andan sonra bir pîşrev ide. Andan sonra hüsrevânî ide. Hüsrevânî oldur kim yine bir⁵⁵⁴ makâm göstere. Andan sonra bir pîşrev yine ide. Eğer sakîl, eğer hafîf iki devir nakş-ı nakarât göstere. Andan sonra bir kavil ide. Andan sonra

[25b] bir gazel ide. Andan sonra bir pâre ide. Evvel terâne ola. Andan sonra bir kavil dahi⁵⁵⁵ andan fûrûdâşt ide. Çün bu kâideye riâyet eyleye nevbet temâm olmuş olur⁵⁵⁶.

Geldik bir dahi bilgil ki⁵⁵⁷ üstâdlar üç isim bünyâd eylediler. Evvel kabl, ikinci ma’a, üçüncü⁵⁵⁸ bâ’d. Kabl oldur ki eğer bir kişi gûyendelik etmek dilese evvel

538 M ve Ç: “ki” yok

539 M ve Ç: “ve” yok

540 Ç: “revzâne”

541 M ve Ç: “vardı”

542 M: “ilme ki”

543 M ve Ç: “diler ki”

544 Ç: “ve” yok

545 Ç: “ve düşdi”

546 M ve Ç: “pes imdi”; Ç: “böyle olsa”; M: “öyle olsa”

547 Ç: “dahi” yok

548 M ve Ç: “bunda”

549 M ve Ç: “ki” var

550 Ç: “didiler”

551 M ve Ç: “ki”

552 Ç: “anı” yok

553 Ç: “nevbet oldur ki”

554 M ve Ç: “bir” yok

555 Ç: “dahi ide”

556 Ç: “ola”

557 Ç: “kim”

558 Ç: “ma’a, üçüncü” yok

darbın ura, andan sonra şî'rin⁵⁵⁹ savtın ide. Geldik ma'a oldur ki darbın, şî'rin, savtın bile eyde⁵⁶⁰. Geldik bâ'd oldur ki savtın, şî'rin eyde; "andan"⁵⁶¹ darbın ura. İmdi bunlar rumûzlardur ki⁵⁶² bu rumûzların altında künûzlar vardır. Bu rumûzlar, bu künûzlar bu ilmde gizlüdür. Bu ilmde kâvi üstâd gerekdür ki bu işâretleri fehm eyleye. Bu dahi temâm oldu.

559 M ve Ç: "şî'r"

560 Ç: "ide" yok

561 Ç: "sonra"

562 M: "kim"

Bâb⁵⁶³

Geldik⁵⁶⁴ bir bâb⁵⁶⁵ dahi oldur kim on iki makâm ve yidi âvâze ve dört şube ve girû kalan terkîbleri gice ve gündüz -kim yigirmi dört

[26a] sâatdûr- terkîb eylediler ki ne makâm ve ne terkîb, ne⁵⁶⁶ sâatde⁵⁶⁷ ideler ki muvâfîk düşe. Ve dahi ne dürlü⁵⁶⁸ makâmı, ne dürlü tâyife içün ve ne dürlü kişiyçün eydeler ki⁵⁶⁹ tabîatına hoş gele.

Pes bilgil kim gice ve gündüz yigirmi dört sâatdûr⁵⁷⁰. “Bu”⁵⁷¹ yigirmi dört sâati, on iki bahş eylediler⁵⁷². Ve bu on ikiyi dahi üç bahş eylediler. Ve bu üç bahşı, dört bahş eylediler. Ve bu dört bahşı, dört tabîata nisbet eylediler.

Sabâh⁵⁷³ vaktinden kuşluk vaktine değin; kuşlukdan ikindü vaktine değin; ikindüden yatsu vaktine değin; yatsudan tâ “sabâh vaktine”⁵⁷⁴ değin. Her birin⁵⁷⁵ bir tabîata nisbet eylediler. “Bu”⁵⁷⁶ tabîatlar dahi her biri muhtelifdür ve her biri bir dürlüdür: sabâhdan “tâ kuşluğa değin”⁵⁷⁷, serd ü terdür; kuşlukdan tâ ikindü vaktine değin, germ ü huşkdur; ikindüden tâ yatsu vaktine değin, germ ü terdür; yatsu vaktinden tâ sabâha değin,

[26b] serd ü huşkdur. Bu dahi temâm oldu.

Geldik, imdi bu yigirmi dört sâatde ne makâm ideler ki⁵⁷⁸ hoş gele ve mûvafîk ola. Sabâh vaktinden tâ kuşluğa değin serd ü terdür. Bu vakitte⁵⁷⁹ ol makâmlar eydeler ki⁵⁸⁰ serd ü terdür. “İmdi ol vakitte”⁵⁸¹ bu makâmlar

563 Ç: “bâb” yok

564 Ç: “geldik” yok

565 Ç: “bâb” yok

566 M ve Ç: “ve ne”

567 Ç: “sâ’at ki”

568 M ve Ç: “ne dürlü” yok

569 M: “kim”

570 Ç: “sâ’at ki”

571 M ve Ç: “ve”

572 M: “bahşeylerler”

573 Ç: “evvelü sabâh”

574 M ve Ç: “sabâha”

575 M ve Ç: “birinden”

576 M ve Ç: “ve”

577 Ç: “tâ kuşluk vaktine değin”; M: “tâ” yok

578 M: “kim”

579 M: “vakitte evvel”

580 M ve Ç: “kim”

581 M ve Ç: yok

münâsibdür ki⁵⁸² şöyle kim⁵⁸³: uşşâk ve hüseyinî, kûçek, nevrûz, zilkeşhavâran, nişâbürek, hisâr, rekb, rekb-i nevrûz-i, “muhayyer”⁵⁸⁴, hüseyinî ‘acem, çârgâh ‘acem, sibahr, uşşâk mâye⁵⁸⁵, nevâ aşîrân.

“Kuşluk vaktinden”⁵⁸⁶ tâ ikindü vaktine değin germ ü huşkdur. “Ol makâmlar eydile ki tabiatı germ ü huşkdur”⁵⁸⁷. Bu vakitte bunlar⁵⁸⁸ münâsibdür, “şöyle kim”⁵⁸⁹: ırâk, zengûle⁵⁹⁰, nevâ, gevâşt, sigâh, zâvilî, rûy-i ırâk, hisârek⁵⁹¹, sigâh mâye⁵⁹², müsteâr, nihâvend, hümâyûn, ırâk mâye⁵⁹³, [27a] müberkâ, sâzkâr, mu’tedil sigâh-ı ‘acem, ‘ırâk-ı ‘acem⁵⁹⁴.

İkindüden tâ⁵⁹⁵ yatsu vaktine değin gemü ü terdür. Bu vakitte bu makâmlar eydeler ki germü ü terdür. İmdi bu vakitte bunlar münâsibdür ki: ısfahân, rehâvi, bûselik, vech-i⁵⁹⁶ hüseyinî, karcigâr, “beste ısfahân”⁵⁹⁷, zîrkeşîde, nigâr, zemzeme, gerdanîye “bûselik”⁵⁹⁸.

Emmâ⁵⁹⁹ yatsu “vaktinden tâ”⁶⁰⁰ sabaha değin serd ü huşkdur. Ol makâmlar⁶⁰¹ tabi’atı germ ü huşkdur. Bu vakitte anlar münâsibdür, anlar eydile⁶⁰², “şöyle kim”⁶⁰³: rast, büzürg, hicâz, şehnaz, selmek, beste nigâr, nîrîzî, gerdâniye, nigâr, aşîran, pençgâh, rast mâye, uzzâl, uzzâl-ı acem, hicâz-ı muhâlîf, râhatü’l-ervâh, muhâlîfek, hicâz-ı acem, nühüft, nihâvend, bahr-ı nâzik, hicâz-ı büzürg. Bunlar⁶⁰⁴ dahi temâm oldı.

582 M ve Ç: “ol vakitte münâsibdür”

583 Ç: “ki”

584 Ç: “mâye”

585 Ç: “uşşâk mâye” yok

586 M ve Ç: “nevrûz-i rûmî, kuşlukdan”

587 M ve Ç: yok

588 M: “neler”

589 Ç: “çün”; M: “te’sîri çok ola”

590 M ve Ç: “zîrgüle”

591 M: “hisâr mâye”; Ç: “hisâr”

592 M: “sigâh mâye”, “nihâvend”den sonra yazılmış

593 Ç: “hemân ‘ırâk mâye”

594 Ç: “acem” yok

595 M ve Ç: “tâ” yok

596 M ve Ç: “ve vechi”

597 M ve Ç: “ısfahan”

598 M: yok

599 M ve Ç: yok

600 M: yok; Ç: “-dan”

601 M: “ki” var

602 M ve Ç: “anlar aydılar” yok

603 Ç: “anları çün”

604 M: “bu dahi”

[27b] Bâb⁶⁰⁵

Geldik bir bâb dahi⁶⁰⁶ budur kim bilgil ki⁶⁰⁷ kara yağız âdeme⁶⁰⁸ ne makâmda eydeler ki tabîâtına hoş gele. Ve dahi buğdây⁶⁰⁹ enlü âdeme ne makâmda eydeler ki tabîâtına hoş gele. Ve ol ki⁶¹⁰ “saruşındur, ana”⁶¹¹ ne makâmda eydeler ki tabîâtına hoş gele. Ve ol ki⁶¹² ne sarudur, ne karadur, anunçün ne makâmda⁶¹³ eydeler ki⁶¹⁴ tabîâtına hoş gele. İmdi ol kişi ki kara yağızdur, anun tabîâtı⁶¹⁵ germ ü huşkdur; ana, ırâk makâmının tâbîlerin eydeler. Şol ki buğday tenlüdür ânın tabîâtı⁶¹⁶ germ ü terdür; ısfahân makâmının tâbî’lerin eydeler. Şol ki saruşındur, anun tabîâtı serd ü huşkdur; ana, rast makâmının tâbî’lerin eydeler. Şol ki ne sarudur ve ne karadur, anın tabîâtı serd ü terdür; ana, kûçek makâmının tâbî’lerin eydeler. Bu bâb dahi bunda temâm oldu. “Bir nev’i dahi diyelüm”⁶¹⁷.

[28a] Geldik, imdi bir kişi kim⁶¹⁸ makâmşinâs ola dahi⁶¹⁹ sâz çalmak dileye⁶²⁰ çeng gibi, yâ ûd, yâ nây gibi, yâ şeştâ⁶²¹ gibi, “yâ dahi gayrı” sâz⁶²² gibi. Üstâd dahi olmasa nice “ide kim”⁶²³ ol sâzi örgene, çala, üstâd ola.

Bir kişi ûd çalmak dilese⁶²⁴ anın tarîki budur kim⁶²⁵ evvel⁶²⁶ ûdı peydâ eyleye. Ve ol ûdun beş çift kılı vardır. Beşin beş⁶²⁷ âhenge çekmek⁶²⁸ gerekdür. Şol kıl

605 M ve Ç: yok

606 Ç: “dahi” yok

607 M: “kim”

608 M ve Ç: “karayağıza”

609 M: iki kere yazılmış

610 M ve Ç: “ve ol ki” yok

611 M ve Ç: “ve sarışın âdeme”

612 Ç: “ki” yok

613 Ç: “makâm”

614 Ç: “ki” yok

615 Ç: “tabî’atına”

616 M ve Ç: “anın tabî’atı” yok

617 M ve Ç: yok

618 M: “kim”

619 M ve Ç: “ve dahi”

620 Ç: “dilesin”

621 M ve Ç: “şeştâr”

622 M: “dahi gayrısı”; Ç: “bir dahi gayrısı”

623 M: “ayda kim”; Ç: “ayda ki”

624 M ve Ç: “murâd eylese”

625 M: “ki”

626 Ç: “evvel” yok

627 M ve Ç: “beşin”

628 M: “çekilmek”

kim bişincidür, anı çârgâh kılmak gerekdür. Andan yukarusın rast makâmına çekmek⁶²⁹ gerekdür. “Orta kılı, ısfahân nermine çekmek gerekdür”⁶³⁰. Dördüncü kılı, düğâh nermine⁶³¹ çekmek gerekdür. “Beşinci kılı”⁶³², hüseynî nermine⁶³³ çekmek gerekdür⁶³⁴. İdmânile kalanı⁶³⁵ dahi “ala; ta”⁶³⁶ haddî bir üstâda irişince. Eğer üstâda irişmese, iř bu resme ki ide, ûd⁶³⁷ ana üstâd yiter. Eğer akılı varsa, akılı yârî ider. Ud temâm oldı”⁶³⁸.

629 M: “çekilmek”

630 M ve Ç: “yok”

631 M ve Ç: “nermine”

632 M: “beşinci kılı”; Ç: “kılı” yok

633 M ve Ç: “nermine” yok

634 Ç: “gerekdür” yok

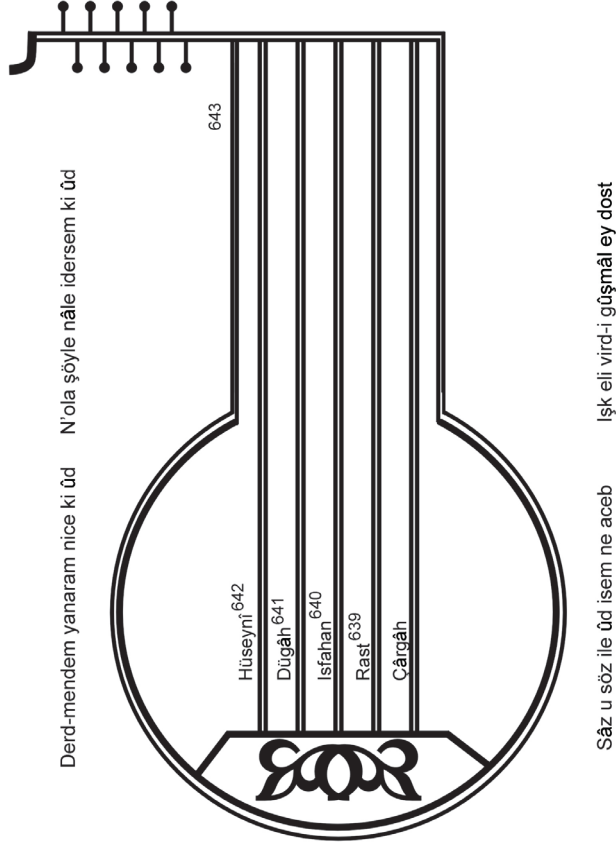
635 M ve Ç: “kalanın”

636 M: “ala; tâ” yok

637 Ç: “ûd” yok

638 M: “aklı ana yâr iderse, ûd temâm oldu”; Ç: yok

[28b]

[29a] Geldik bir bâb⁶⁴⁴ dahî eğer dilersem ki çeng öğrenesin. Tîziden se-
kiz⁶⁴⁵ kılı⁶⁴⁶ say, dokuzuncı rast “makâmına çek”⁶⁴⁷. Sekizinciye düğâha çek.
Yedinciye sigâha çek. Altıncıyı çârgâha çek. Beşinciye pençgâha çek. Dördün-

639 M: “çârgâh rast”

640 M: “rast isfahân”

641 M: “ısfahân düğâh”

642 M: “dügâh hüseyinî”

643 M: “udun altıncı aralığı hüseyinî”

644 M: “bir”; Ç: “bir bâb” yok

645 M: “sekizinci”

646 Ç: “kılı” yok

647 Ç: “makâmının çeng”

cüyi “hüseyñî makâmına çek”⁶⁴⁸. Üçüncüyü hisâra çek. İkinciye gerdâniyeye çek⁶⁴⁹. Evvel⁶⁵⁰ muhayyerdür⁶⁵¹. Muhayyer oldur ki düğâhın tîzisîdür. Andan dön gerdâniyeden⁶⁵² aşağı kalanın dahi⁶⁵³ buna göre⁶⁵⁴, bunlara mukâbildür. Gerdâniyenin nermi rastdır. Hisârın nermi, rastın altındaki⁶⁵⁵ kıldur. Dahi altındaki kıl, hüseyñî nermidür⁶⁵⁶. Dahi altındaki, çârgâh nermidür. Dahi altındaki, sigâh nermidür⁶⁵⁷. Çün⁶⁵⁸ aşağı, sekizinciye gelesin, devir⁶⁵⁹ temâm olur. Aşağısın⁶⁶⁰ dahi⁶⁶¹ buna kıyâs it.

Eğer âdem isen⁶⁶², bu tarîka⁶⁶³ “dahi çengi”⁶⁶⁴ öğrenesin; “tâ şuna değin kim bir”⁶⁶⁵ üstâda irişesin. Eğer⁶⁶⁶ üstâd bulmayasan, bunun üzerine “idmân”⁶⁶⁷ kılasın⁶⁶⁸. “İlm-i çengi hâsıl idesin. Kıssa-i çeng dahi temâm oldu”⁶⁶⁹.

648 Ç: “hüseyñîye”

649 M: “çek” yok

650 M ve Ç: “birinci”

651 Ç: “muhayyer”

652 Ç: “gerdâniyeden”

653 M ve Ç: “dahi” yok

654 Ç: “buna göre yok”

655 M ve Ç: “altında dahi”

656 M ve Ç: “altındaki pençgâh nermidir” var

657 M ve Ç: “dahi altındaki düğâh nermidir”

658 Ç: “çün” yok

659 Ç: “dört”

660 M: “ve dahi aşağısın”

661 M: “dahi yok”

662 M: “âm isen”

663 M ve Ç: “tarîk ile”

664 M ve Ç: “çengi dahi”

665 M: “göre ki”

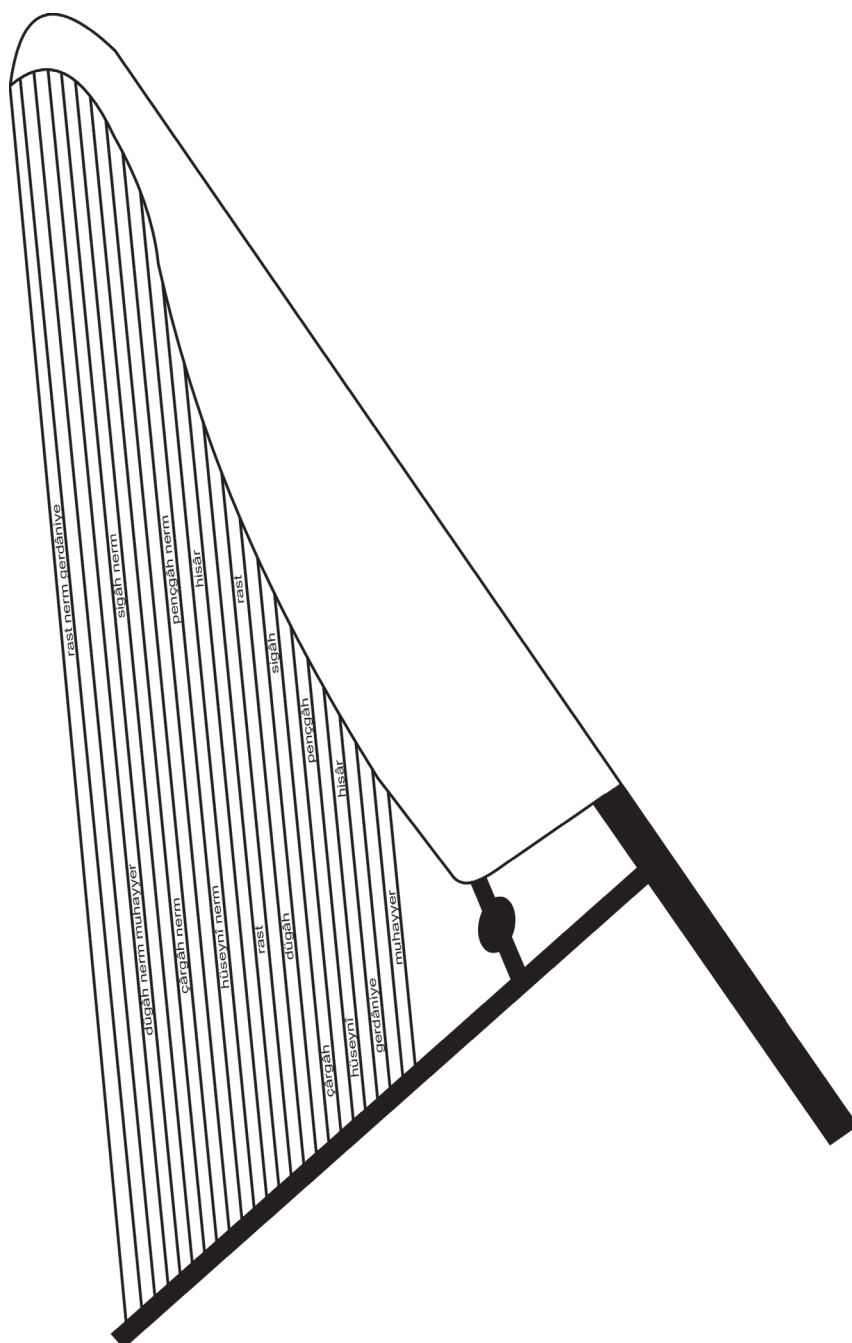
666 Ç: “eğer” yok

667 Ç: “anı”; M: “onu”

668 M: “kıla”

669 M: “aklın var ise, çengi dahi öğrenesin. Kıssa-i çeng dahi temâm oldu.”; Ç: “eğer aklın var ise öğrenesin.”

[29b]

[30a] Geldik bir bâb dahi nây öğrenmek beyânındadır. Eğer dilersen ki nây çalmak öğrenesin, üstâd dahi⁶⁷⁰ ele girmese, var nây⁶⁷¹ al. Yukarudan aşağıya değin yedi perdedür. Yedinci perde hemân rast evidür ve ikinci perdeyi açasın düğâh olur. Eğer bir⁶⁷² perde dahi⁶⁷³ açasın, çârgâh olur. Bir perde dahi açasın, pençgâh olur. Bir perde dahi yukarudan açasın, hüseyinî olur. Eğer dilersen ki hisâr yâ⁶⁷⁴ gerdâniye yâ muhayyer eylesesin, sigâh evinden bir⁶⁷⁵ safîr idesin hisâr olur. Eğer çârgâh evinden safîr idesin, gerdâniye olur. Eğer ısfahân⁶⁷⁶ evinden safîr idesin, muhayyer olur. Bu dahi bir asıldur. Bu asıldan hayli makâm ve âvâze ve terkîb ve şube hâsıl olur. Bu tarîk üzerine ki⁶⁷⁷ eyitdük. Eğer bir zamân idman⁶⁷⁸ eylesesin tâ bir üstâda irişesin. Eğer üstâd bulamazsan bu didüklerümüzü riâyet idesin ki⁶⁷⁹ sana üstâd yiter.

[30b] Geldik “bir bâb”⁶⁸⁰ dahi eğer dilersen ki “çengde yâ kânunda⁶⁸¹ yâ muğnîde”⁶⁸² dürlü dürlü makâmâtı düzesin. Evvel rast makâmın⁶⁸³ tamâm müretteb düzmek⁶⁸⁴ gerek. Çünkü rast⁶⁸⁵ düzdük, bunca makâmât malûm olur. Çün rast, ırâk, düğâh, sigâh, çârgâh, pençgâh⁶⁸⁶, selmek, nevrûz-ı rûmî, hüseyinî, hisâr, hisârek, gerdâniye, muhayyer peydâ olur. Ba’zısı girüftlü, ba’zısı girüftsüz. Çârgâh, pençgâh, selmek, hisâr, hisârek giriftle olur; kalan⁶⁸⁷ girüftsüz olur⁶⁸⁸. Rast dâiresi temâm⁶⁸⁹ oldu.

670 M: “dahi üstâd”

671 Ç: “bir nâyı”

672 M ve Ç: “üçüncü perdeyi açasın, sigâh olur bir”

673 Ç: “dahi” yok

674 M ve Ç: “hisâra ine”

675 M ve Ç: “bir” yok

676 M: “eğer ısfahân”

677 Ç: “ki” yok

678 Ç: “dahi âdemi”

679 Ç: “idesin ki” yok

680 Ç: “bu”

681 Ç: “diye yâ” var

682 M: “çengde, ya kânun, ya muğnîde”

683 Ç: “makâmının”

684 Ç: “düzdük”

685 M ve Ç: “rastda”

686 Ç: “pençgâh” yok

687 M: “kalani”

688 M: “olur” yok

689 M: “dahi temâm”

Eğer dilersen ki bir makâm dahi düzesin. Çârgâhı yarım perde çekesin, hemân hicâz olur. “Hicâz perdesinden”⁶⁹⁰ dahi bunca makâm⁶⁹¹ zâhir olur. Çün hicâz, uzzâl, nühüft, türkî hicâz, bahr-i nâzik, râhatü’l-ervâh, nîrîzi⁶⁹². Hicâz dahi temâm oldu.

Eğer dilersen ki hicâzı zengûle⁶⁹³ düzesin. Yarım perde

[31a] rast⁶⁹⁴ çekesin, yarım perde hisâr evin dahi nerm idesin⁶⁹⁵, hemân zengûle olur⁶⁹⁶. Zengûleden dahi nühüft, türkî hicâz, uzzâl-ı hicâz, nevrûz, rekb peydâ olur. “Zengûle dahi temâm oldu.”⁶⁹⁷

Eğer dilersen ki bir makâm dahi düzesin⁶⁹⁸. Hisâr evin⁶⁹⁹ hüseyinî evine berâber “nerm eyle”⁷⁰⁰ ve hüseyinî evin dahi yarım perde nerm⁷⁰¹ eyle, hemân ‘acem olur. ‘Acem perdesinden dahi hüseyinî ‘acem, çârgâh ‘acem, sigâh ‘acem⁷⁰², dügâh ‘acem, ‘acem rast, ırâk ‘acem, hicâz ‘acem, ‘uzzâl ‘acem peydâ olur. Bazı⁷⁰³ giriftlü, bazı⁷⁰⁴ giriftsüz olur ki⁷⁰⁵ giriftle olur hicâz, ‘uzzâl gibi; kalanı giriftsüz. ‘Acem dahi temâm oldu⁷⁰⁶.

Eğer dilersen ki bir makâm dahi düzesin. ‘Acem perdesinden ‘acem evi dururken çârgâhı yarım perde çekesin, rastı dahi yarım perde çekesin, hemân büzürg olur. Büzürg perdesinden⁷⁰⁷ dahi şehnâz, kûçek,

[31b] rekb-i nevrûzî, hicâz-ı büzürg, ırâk, muhâlifek, eviç, peydâ olur. Bazı⁷⁰⁸ giriftlü, bazı⁷⁰⁹ giriftsüz. Büzürg dahi temâm oldu.

690 M: “hicaz perdesinde”; Ç: “perdesinin”

691 Ç: “makâma”

692 M ve Ç: “nikrîz”

693 M ve Ç: “zîrgûle”

694 M ve Ç: “rasta”

695 M: “ve”; Ç: “ide”

696 M: “ve zîrgûleden”; Ç: “zîrgûle olur”

697 M ve Ç: “dahi zîrgûle oldu temâm”

698 M ve Ç: “yine temâm rast (Ç: “rastta”) düzesin”

699 Ç: “evini”

700 Ç: “eyleyesin”

701 M ve Ç: “nerm” yok

702 M ve Ç: “‘acem sigâh”

703 M ve Ç: “ba’zısı”

704 M ve Ç: “ba’zısı”

705 M: “ola ki”; Ç: “olan”

706 M: “oldu ki”; Ç: “olur”

707 M: “perdesin”

708 M ve Ç: “ba’zısı”

709 M ve Ç: “ba’zısı”

Eğer dilersen ki bir makâm dahi düzesin. Irâk perdesini, irâk perdesine düz⁷¹⁰ ve rast makâmın dahi hemân “ol düzene düz”⁷¹¹; ‘acem perdesin ne tarîkayile ki düzdün, hemân irâk dahi oldur⁷¹². Çünkü ‘irâk⁷¹³ düzdün, ‘acemde⁷¹⁴ ne kadar makâm peydâ olursa, irâkda dahi hemân⁷¹⁵ ol kadar olur.

Eğer dilersen ki bir makâm dahi düzesin. Irâk düzeni dururken, pençgâhı yarım perde nerm it⁷¹⁶, nevrûz olur. Asıl nevrûz budur. Bu dahi temâm oldı.

Eğer dilersen ki bir makâmı girû⁷¹⁷ düzesin. Pençgâhı ki⁷¹⁸ aşağı indürmüşdük, pençgâh âhengine⁷¹⁹ yine çek, gine irâk olur. Yine dön, hisâr evinün nerminden⁷²⁰ yarım perde aşağıya indüresin, nevâ olur. Bu nevâdan dahi uşşâk ve mâye doğar.

Eğer dilersen ki⁷²¹ bir⁷²² makâm dahi düzesin. Yarım perde sigâhtan indir⁷²³

[32a] bûselik olur. Bundan dahi nevâ ve⁷²⁴ aşîrân doğar; uşşâk dahi, karciğâr dahi⁷²⁵, mâye doğar. Bu dahi⁷²⁶ temâm oldı.

Eğer dilersen ki ısfahân düzesin. Dokuz katı⁷²⁷ temâm say, onuncu perde⁷²⁸ rast âhengine düzesin. Dokuzuncu⁷²⁹ düğâha, sekizinci⁷³⁰ sigâha, yidinci⁷³¹

710 Ç: “düzesin”

711 M ve Ç: “evvelden”

712 Ç: “olur”

713 M ve Ç: “irâka”

714 M ve Ç: “‘acemde”

715 M ve Ç: “hemân” yok

716 M ve Ç: “nerm it ki”

717 M ve Ç: “dahi”

718 Ç: “pençgâha”

719 M: “âhengine”

720 M: “nerminin”

721 M ve Ç: “nevâyı”

722 Ç: “bir” yok

723 M ve Ç: “indir” yok

724 Ç: “ve” yok

725 Ç: “dahi” yok

726 Ç: “dahi” yok

727 M ve Ç: “kat”

728 M: “perdeyi”

729 Ç: “dokuzuncuda”

730 Ç: “sekizincide”

731 Ç: “yedincide”

çârgâha, altıncı⁷³² nevrûza, beşinci⁷³³ ısfahâna⁷³⁴, dördüncü⁷³⁵ hüseyînîye, üçüncü⁷³⁶ hisâra, ikinci⁷³⁷ gerdâniyeye, evvelin muhayyere düzesin. Hemân müretteb ısfahân olur. Çünkü ısfahânı düzdün, bu düzende beste ısfahân, güvâşt⁷³⁸, selmek, hisârek, ısfahânek doğar.

Eğer dilersen ki bir makâm dahi düzesin. Pençgâhı yarım perde⁷³⁹ çek, yarım perde dahi nevrûzı çek hisâr olur, zirefkend-i kûçek olur. Bundan dahi nevrûz-i rekb malûm olur. Zirefkend-i kûçek dahi “ma’lûm oldu.”⁷⁴⁰

[32b] Eğer dilersen ki rehâvî⁷⁴¹ düzesin. Temâm rastı⁷⁴² yine⁷⁴³ düzesin ve rast perdesin⁷⁴⁴ yarım perde tîze çekesin, çârgâhı⁷⁴⁵ azacuk nerm eylesin, hemân rehâvî olur.

Ve bir tarîka⁷⁴⁶ dahi oldur kim⁷⁴⁷, çün kim⁷⁴⁸ makâm-ı rastı⁷⁴⁹ müretteb düzesin⁷⁵⁰. Yarım perde hüseyînî perdesin nerm⁷⁵¹ düzesin, perde-i⁷⁵² hisârı dahi perde-i⁷⁵³ hüseyînîye beraber⁷⁵⁴ düz⁷⁵⁵, perde-i⁷⁵⁶ çârgâhı azacuk nerm

-
- 732 M ve Ç: “altıncı”
733 M ve Ç: “beşinci”
734 M ve Ç: “ısfahândır”
735 M ve Ç: “dördüncü”
736 M ve Ç: “üçüncü”
737 M ve Ç: “ikinci”
738 Ç: “kûçek”
739 M ve Ç: “perde dahi”
740 M ve Ç: “temâm oldu”
741 M ve Ç: “rehâviye”
742 Ç: “rasta”
743 M ve Ç: “yine” yok
744 M: “perdesinin”
745 M: “ve çârgâhı”
746 M: “tarîkiyle”
747 M ve Ç: “olur kim”
748 M ve Ç: “ki”
749 M ve Ç: “rasta”
750 M ve Ç: “temâm düzesin”
751 M: “nerme”
752 Ç: “bir perde”
753 Ç: “bir perde”
754 M: “berâber ki”
755 M ve Ç: “düzesin”
756 Ç: “bir perde”

düzesin⁷⁵⁷, yarım perde çekesin hemân asıl⁷⁵⁸ rehâvî olur. Bu perde⁷⁵⁹ oldur ki⁷⁶⁰ nigârnik ma'lûm olur; andan zîrkeş ma'lûm olur. Bu⁷⁶¹ dahi temâm oldu.

“Şimden girû târihî ve bu edvârı yazub kaleme getüren Harîrî bîçâreyi diyelüm. *Temmeti'l edvâr bi-avni'l-meliki'l-gaffâr ve sallallâhu*”⁷⁶² “*âla seyyidinâ Muhammed ve âlihî ecma'în, ketebehû ve cedvelehû ve zehhebehû ed'afu'l-ibâdi's-samed Dervîş Harîrî İbni Muhammed âfâ anhümâ ve encehe âmâlehumâ ve harrerehû fî'l-evâhir-i şehri-şâbânî'l-mübârek sene sülâsü ve seb'în ve semâne-mieh.*”^{763 764}

“*Be yâdgâr neveştem in kitâbet râ / Eđerçi in hatt-ı men lâyk-ı kitâb nîst*”⁷⁶⁵

757 M ve Ç: “düz”

758 Ç: “asıl” yok

759 Ç: “perde” yok

760 M: “kim”

761 M: “ve dahi ma'lûm rehâvî”; Ç: “ve ma'lûm rehâvî”

762 M ve Ç: “bu makâmlar ki düzesin bilesin gerû kalan müşkil terkîbler dahi bilesin bir dahi bu düzende ısfahân büzürg hisâr “bu üçü doğar” (Ç: bu dahi dokuz) rast olur düzenler dahi temâm oldu dahi edvâr bunda oldu temâm vallâhu a'lemü bissevâb ve ileyhi merci u vel meâb temmetil hurûf

763 M ve Ç: yok

764 E.N.: H. 873 (M. 1469).

765 “Her ne kadar yazdıklarım kitap olmaya layık değilse de bu kitâbeti [benden bir] hâtıra olsun diye yazdım”